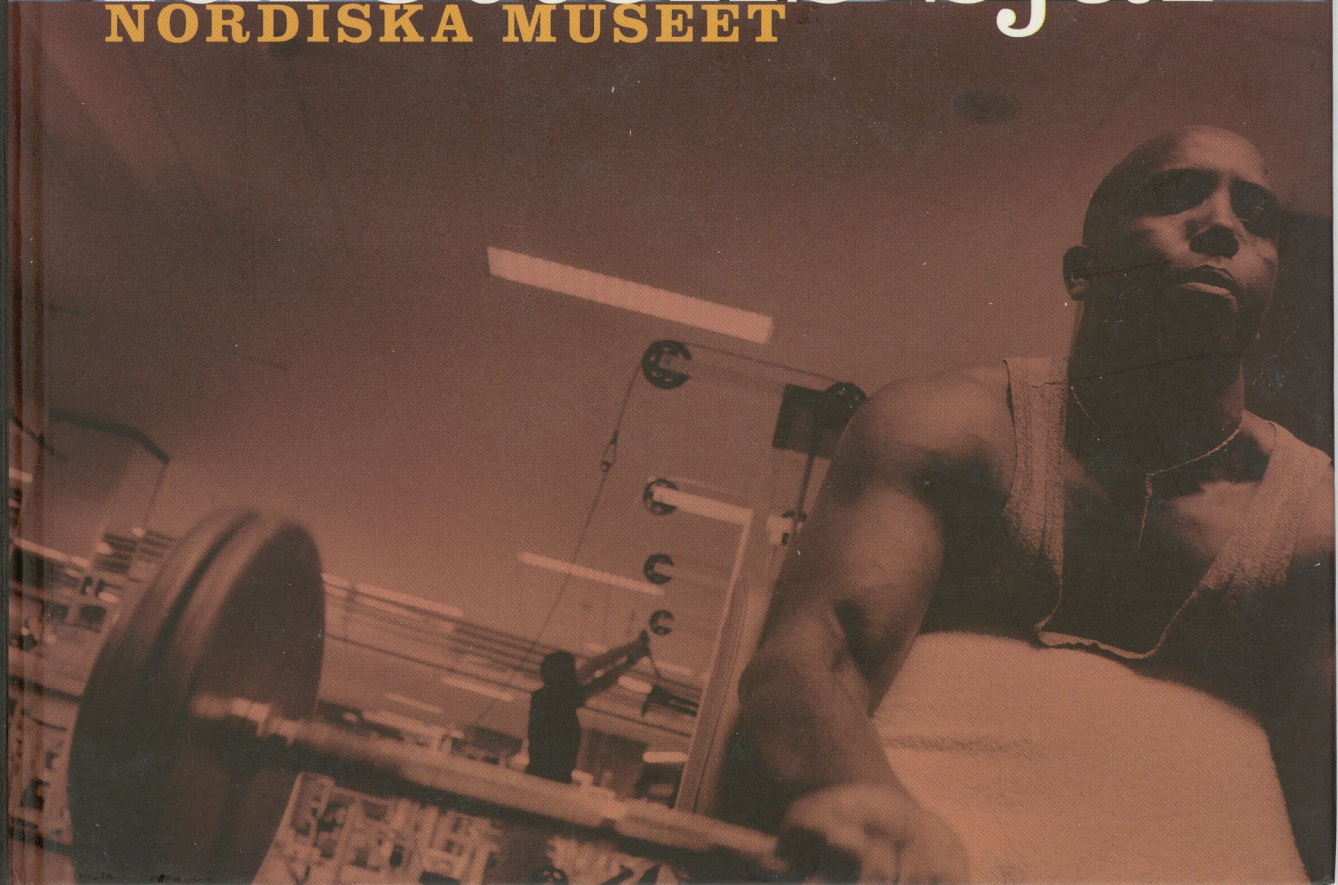

idrottens själ

NORDISKA MUSEET

idrottens själ fataburen 2000

Idrottens

Nordiska museets och Skansens årsbok 2000

själ

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 468 1

Moraliteter och mediala spektakel

Har sporten drabbats av kris?

FREDRIK SCHOUG är fil. dr i etnologi och verksam som forskare och lärare vid Lunds universitet, har bl.a. skrivit doktorsavhandlingen *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism* (1997)

Diego Maradona i full aktion under matchen mellan Argentina och Nigeria under fotbolls-VM 1994. Efter denna match blev Maradona avstängd sedan han lämnat ett positivt dopingprov. Foto Jack Mikrut. Pressens bild. ►

Under det senaste decenniet har det talats alltmer om "idrottens kris". Denna diskussion har följt på sportens enorma expansion som medial och kommersiell företeelse. Samtidigt som det sprutats in mer och mer pengar i idrottsvärlden har moralen enligt vissa debattörer börjat rinna ut ur densamma.

Sporten har blivit föremål för så starka yttre intressen att dess hävdvunna ideal börjat skövlas. Medan kroppsodlingen förr utövades utan droger och i en atmosfär av idealitet och ryggdunkande har dessa kvaliteter konkurrerats ut av en strävan att vinna till varje pris, med följd att forskning och prestationshöjande mediciner fått större betydelse för framgång än utövarnas egna fysiska kraftprov. Idag måste man därför överskrida gränsen för »det naturliga« för att kunna mäta sig med konkurrenterna på elitnivå. Trots att den mänskliga kroppens gränser för länge sedan är nådda slås ju ständigt nya rekord. Via höghöjdshus, anabola steroider, allt effektivare utrustning och andra artificiella metoder manipuleras det utan större samvetsqual inom dagens sport. Riksidrottsförbund, regeringar och globala idrottsorgan är allt annat än oskyldiga, utan har tvärtom kommit att bli alltmer invecklade i denna smutsiga hantering.

Ungefär så brukar resonemanget gå. Kritikerna brukar inte sällan anse sig företräda okränkbara storheter som »idrottens idé«, »idrottens själ« eller i varje fall dess traditionella värderingar. Ofta förs diskussionen i ett uppskruvat tonläge. »Välsignad vare den dag då idrottsforskningen kommit så långt att även moral gick att injicera eller köpa i tablettform«, utbrister exempelvis Ernst Brunner (1995:27) i ett av sina många animerade fördömanden av sportens allt starkare benägenhet för »artificiella« metoder. Ett annat mer udda och välreflekterat inlägg i denna fråga är den finske teologen Mikael Lindfelts nyutkomna *Idrott och moral* (1999), där han utifrån en moralfilosofisk ståndpunkt undersöker sporten och dess motsättning till kommersiella intressen. Trots sitt i många avseenden originella angreppssätt delar Lindfelt i likhet med de flesta övriga debattörer idrottsrörelsens etablerade värderingar och dess tro på sitt värde som fostrande instans, varför han också ivrar för ett »medvetandegörande« om idrottens traditioner. Denna utgångspunkt, att sporten i grund och botten är en moraliskt god instans som har mycket att lära omvärlden eller dagens förtappade ungdom, tycks mig fundamental för allt tal om en »idrottens kris«. Det är ju denna moraliska förträfflighet som hotbilden

gäller. Jag vill därför diskutera hur sporten ständigt fungerat som ett slags moralitet. Via historiska exempel kan man undersöka i vilken mån det verkligen finns fog för idén om sportens förtjänster som socialisationsinstans och följaktligen också bilda sig en bättre uppfattning om »krisens« premisser. Är det framför allt sporten själv eller vissa seglivade föreställningar om densamma som drabbats av kris?

Sport som moralitet

När den moderna sporten börjar växa fram under 1800-talet är den från allra första början föremål för förhoppningar och anspråk. I de brittiska så kallade *public schools* — ett slags elitskolor med uppgift att fostra fram dugliga män i imperiets tjänst — ingick sportutövningen som ett viktigt inslag i utbildningen. Juvenalis gamla sentens »en sund själ i en sund kropp« uttryckte ett omhuldat ideal på dessa utbildningsanstalter. God karaktär gick hand i hand med regelbunden fysisk exercis, varför njutningslystnad och kroppslig slapphet måste bekämpas. Atletismen kom därmed att hyllas som en ledande princip och sportarenan att uppfattas som en dygdernas inkörsport. Det var där den behärskade och distingerade gentlemannen skulle utbildas. För att leva upp till denna status måste man på ett självbehärskat sätt kunna kontrollera sina aggressioner, visa mod och beslutsamhet, känna lojalitet med sin grupp och motsvara det *fair play*-ideal, som fortfarande lever kvar i sportvärlden som en långlivad rest av det gamla brittiska imperiets gentlemannakodex. I socialdarwinistisk anda ansågs ibland naturen också ha format två olika slags människor, varav den ena kategorin var predestinerad att spela en dominerande roll i världen medan den andra var förutbestämd till undergivenhet. I sportens värld skildes härvid agnarna från vetet (jfr Hargreaves 1986:38ff.; Lindfelt 1999:63f.).

Att moralisk uppbyggelse kunde genereras via sport eller annan kroppsodling var här en pedagogisk nyhet som också genomsyrat andan hos otaliga idrotts- och gymnastikpionjärer runt om. I Sverige och på många andra håll lanserades sporten tidigt som ett instrument för att stärka fosterländskheten och den militära försvarsviljan. Pionjären Viktor Balck, ofta kallad »den svenska idrottens fader«, närde ett patriotiskt manlighets- och idrottsideal som han trodde sig dela med sina forntida förfäder. I

många tal och skrifter prisade han sporten och satte stort hopp till dess förmåga att åstadkomma nationell väckelse på bred front. Ett exempel härpå återfinner man i ett öppningstal vid SM-tävlingar i allmän idrott i Jönköping 1911:

Den innersta innebörden är, att fostra en livskraftig, arbetsduglig, viljestark och plikttrogen ungdom med svenskt sinne, till gagn och värn åt fosterlandet. Det är alltså en maning till nationell samling, det gäller. Det är ett förhärlikande av fosterlandets idé. Ty det är icke uteslutande för egen räkning som den enskilde individen genom idrottsövningar vill förvärva sig hälsa och kraft, utan det är att såsom svensk man bidraga till hela nationens hälsa och kraft. Ju allmännare idrotten bliver övad och ju djupare den tränger in hos folket, desto mer kraft till vår nation. Om varje man i Sverige vore en god idrottsman och om hela folket alltså vore genomträngt av idrottsanda, skulle detta vara ett oändligt stort krafttillskott till vår nation (efter Lindroth 1974:191).

Moder Svea låg Balck så varmt om hjärtat att han vid ett tillfälle lär ha betecknat sig själv som en »fosterländsk trumpet» — enligt idrottshistorikern Jan Lindroth (1974:190f.) med fullt fog. Häri förefaller han emellertid inte utgöra vare sig något exotiskt eller udda inslag inom sekelskiftets idrottsrörelse. Källorna ger tvärtom ganska rikligt med vittnesbörd om en högt uppskruvad patriotisk retorik, som inte sällan också tog sig påtagligt maskulina uttryck (jfr Sandblad 1985; Bonde 1991). Idrottsvänner höll gärna tal

Den svenska idrottens fader
Victor Balck 1926. Pressens bild.

och skrev dikter under inspiration från Tegnér's »Frithiofs saga«, som exempelvis nedanstående versrader av signaturen Saja från 1898:

Träd fram du unge kämpe
I dina fäders spår
Med diskusen och lansen
Och öka stråleglansen
Utaf den lagerkransen
Som hjältar fästade har
Kring Sveas panna klar.

Än i manabragder lämpa
Sig i ungdoms vår
Då under ögonfransen
Det blixtrar uti glansen,
Af bragderika dansen
Du första priset ta'r
Nu som i Frithiofs da'r (efter Sandblad 1985:302).

I det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets idrottsrörelse utvecklades karaktäristiska patriotiska historieföreställningar som återspeglas i citaten ovan. De svenska förfäderna var starka, modiga, handlingskraftiga, manliga och visste att bevara sinnesnärvaron även i de mest kritiska situationer. Sådana förträffliga egenskaper hade de utvecklat i sin dagliga kamp mot naturens krafter, som i form av farliga djur, bister väderlek och ständiga naturkatastrofer tvingat fram ett hårdat och heroiskt släkte. Det moderna livet hade emellertid blivit alltför bekvämt och dygdernas jordmån hade därmed allvarligt utarmats. I den egna samtiden hade fosterlandets söner olyckligtvis kommit att utgöras av ett alltmer förvekligt släkte av fega, småsinta och handlingsförlamade sillmjölkar i kraftigt behov av fysisk och moralisk uppräckning. Idrotten var det recept som skulle råda bot på det rådande tillståndet och leda Svea rike mot en ny storhetstid. Denna ideologiska appropriering av sporten kom inte minst att göra den populär bland militärer. En stor del av tidens idrottsförespråkare utgjordes också av officerare som hoppades att sporten skulle innebära ett uppsving för gamla krigardygder som mod, disciplin, plikt känsla och offervilja.

Hundra år senare ter sig den tidens nationella och maskulina chauvi-

Paavo Nurmi diskvalificerades inför OS 1932 för att ha brutit mot amatörbestämmelserna. Här ses han (t.v.) i USA 1940, där han uppträdde i inomhuslopp för att samla pengar till Finlandshjälpen efter Sovjetunionens anfall på Finland 1939. Pressens bild.

nism alltmer avlägsen. Även om sporten sedan dess tjänat som redskap för regimer och nationer av alla politiska färger (jfr härvid Ström 1977) har det blivit alltmer sällsynt att hylla sporten med hänvisning till dess förmåga att förstärka fosterländskheten och den militära andan, även om nationalkänslor naturligtvis lätt infinner sig ändå hos den engagerade åskådaren. I en värld full av brister har sporten emellertid inte haft några problem att finna andra moraliska uppdrag. Det långlivade amatöridealet strävade efter att dana gentlemän som engagerade sig i kroppsutövning av ideella skäl och inte för att uppnå ekonomiska eller andra fördelar. Längre utmättes därför anmärkningsvärt hårda straff även för obetydliga brott mot denna princip. Den amerikanske mångkamparen Jim Thorpe, som

Gunder Hägg och Arne Andersson kånkar på sina priser efter en tävling i Stockholms Stadion i juni 1944. Ett par år senare blev bägge diskvalificerade på livstid för brott mot amatörbestämmelserna. Pressens bild.

bärgade två guldmedaljer vid Stockholms-OS 1912, fick dessa indragna då det senare uppdagades att han erhållit några enstaka dollar i samband med baseballspel. Gunder Hägg, den mest kända svenska »förbrytaren« mot amatörbestämmelserna, förklarades tillsammans med sin antagonist Arne Andersson som icke-amatör 1946 och diskvalificerades därmed på livstid — en bestraffningsform som för övrigt brukades inom friidrotten ända in på 1970-talet. Även om de gamla amatörbestämmelserna mer eller mindre helt slopats idag och professionalismen väsentligen accepterats så fördöms ändå ofta det allt påtagligare penningflödet i sportens värld. Enskilda idrottsmän anklagas för girighet, medan ett ishockeylag som Malmö IF vid otaliga tillfällen kritiserats som »köplag«. Det är emellertid i minskande utsträckning själva förekomsten av pengar som är föremål för indignation, utan snarare de höga summorna i sig. Utväxlandet av miljon- och miljardbelopp får oss lätt att misstänka att utvecklingen gått överstyr och skenat iväg bortom all anständighet och kontroll.

Ett annat ideal som står sig starkt än idag inom idrottsrörelsen är skötsamhet. Sporten har under i stort sett hela 1900-talet ansett sig fostra ungdomen till ett bättre och dygdigare leverne. Via regelbunden idrottsutövning skulle begäret efter nöje och njutning bekämpas till förmån för ett mer ordentligt, plikttroget och hälsosamt leverne. En variant på denna föreställning finner man i boxningssportens ofta uttalade anspråk på att »hålla ungdomar borta från gatan«. Då boxningens allmänna status varit omstridd, inte minst i Sverige där Boxningsförbundet hölls utanför Riksidrottsförbundet ända till 1939, kan detta rimligen ses som en strategi för självlegitimering. Medan kritikerna har poängterat att denna sport attraherar asociala personer och kriminella element har man från boxningshåll i motsvarande mån framhållit vilken viktig social uppgift tränare och ledare fyller när de tar sig an ungdomar på kant med samhället (jfr Hell-spong 1982:43f.).

Då undantagen emellanåt blivit alltför många för att kunna bekräfta regeln om sportens förmåga att dana skötsamma karaktärer har man istället sagt att sportidolerna *borde* ta sitt ansvar som förebilder för ungdomen och bete sig på ett föredömligt sätt. Det uppfattas ofta som en självklarhet att sportens hjältar skall uppträda på ett trevligt och städat sätt och *fair play*-priser delas också ut inom vissa grenar för att uppmuntra därtill. »Bovarna« spelar emellertid viktiga roller som negativa föredömen. De visar

Jimmy Connors vid franska öppna tennismästerskapen i Paris 1992. Pressens bild
Tennislegenden John McEnroe biter i det sura inomhushallsgolvets efter en förlust
mot Boris Becker i en uppvisningsmatch 1998. Foto Andreas Altwein. Pressens bild.

var gränserna för anständigt beteende går och ådrar sig ofta fördömande röster för sitt förargelseväckande beteende. Fotbollshistorikern Torbjörn Andersson har kartlagt hur Svenska Fotbollförbundet redan på 1920-talet engagerade sig för att hejda fylleriet bland spelarna och stoppade landslagskarriärerna för dem som bröt mot normerna. Överlag förefaller problemet emellertid varit större i småklubbar, som i mindre utsträckning hade allmänhetens ögon riktade mot sig. Utflykter till andra matchorter kunde i likhet med dagens semesterresor lätt förvandlas till uppsluppna tillställningar. 1930 drunknade en Stockholmsspelare följaktligen också i samband med en Gotlandsutflykt, varefter kontrollen stärktes via en obligatorisk licens för alla fotbollslag som ämnade besöka ön (jfr Andersson och Radmann 1998:75ff.).

Stefan Effenberg. Foto Ross Kinnairo. Pressens bild.

Paul Gascoigne. Foto Claus Bonnerup. Pressens bild.

Mot slutet av 1900-talet har sporten kommit att rymma allt fler individuellt profilerade »bråkstakar«. John McEnroe och Jimmy Connors utmärkte sig ofta på tennisplanen genom att svära och visa fingret åt domaren och drabbades följaktligen av böter och indignerade skrivelser. McEnroe blev under en match i australiska mästerskapen 1990 även diskvalificerad för sitt uppförande — till varnagel för omgivningen. Och när den tyske mittfältaren Stefan Effenberg exponerade sitt långfinger inför publiken vid fotbolls-VM i USA 1994 skickades han omedelbart hem och har ännu i skrivande stund inte uppträtt igen i landslagströjan. En annan bekant mediagestalt är den brittiske mittfältsstrategen Paul Gascoigne, vars karriär kan liknas vid en följetong av »skandaler«, av vilka en hel del med stor säkerhet framprovocerats av journalister. Alla vet att Gascoigne har pro-

blem med att behärska sina ständigt lika svårtyglade impulser att hitta på dumheter. Riktat man en kamera mot honom börjar han snart stoppa munnen full av popcorn, göra fula grimaser, räkka ut tungan, rapa, fisa och dra ned byxorna på lagkamraterna. Med anledning härav fördömdes han för en tid sedan i indignerade ordalag av den brittiske sportministern: »När Gud skapade fotbollsgeniet Gascoigne passade han samtidigt på att ta bort en del av hjärnan för att jämna ut det hela.« Tack vare allt pajaseri har Gascoigne kommit att spela en viktig pedagogisk roll i det offentliga. Hans exempel visar med all önskvärd pregnans hur man *inte* bör uppträda för att motsvara sportens moraliska förväntningar.

De exempel som här anförts kunde mångdubblats. De visar alla hur sportens värld på olika sätt uppfattats som en moralitet. Sporten är eller borde vara ett instrument för moralisk förbättring. Av denna anledning har idrottsrörelsen länge präglats av en ihärdig fostrarideologi. Ungdomen kan inte lämnas åt sitt eget öde utan måste knådas med fast hand till ett bättre leverne. Idealerna har förstås skiftat från tid till annan. Allt från fosterlandskärlek och royalism till internationalism, självbehärskning, hälsosamhet, manlighet, skötsamhet, trevlighet, artighet, *fair play*, mod, offervilja, disciplin, plikttrogenhet, militarism, stridsvilja, fredsvilja, nazism, kommunism, konservatism och liberalism har i olika sammanhang tjänat antingen som normer för sporten som socialisationsinstans eller som de ideologier vars överlägsenhet skall demonstreras via sportsliga framgångar. Vissa av dessa idéer omhuldas än idag, andra känns mer obsoleta eller rent av avskyvärda. Kontinuiteten består i föreställningen om sporten som en bättre värld, höjd över det övriga samhället, som ju är fullt av välkända brister som idrotten trots sig kapabel att utgöra en motvikt åt.

Toleransnivåer

Den långlivade föreställningen om sportens värld som ett dygdernas paradis har medfört en låg toleranströskel mot moraliska överträdelser och »brott«. För det är inte bara svårt att skapa en perfekt värld. Ju bättre den blir, desto större tycks förtrytelsen bli över alla detaljer eller bagateller som stör idyllen. Man kan här låta sig inspireras av de kriminologiska reflektioner Emile Durkheim (1978:64) ger uttryck för i sin metodlära: »Tänk er ett samhälle som består av helgon, ett mönstergillt och oklan-

Tour de France 1999. Foto D. Pensinger. Pressens bild.

derligt kloster«, säger han. »Där skulle brott i egentlig mening vara okända; fel som folk i allmänhet betraktar som svagheter skulle däremot göra lika stor skandal bland dessa helgon som en vanlig förbrytelse bland vanliga medvetanden.« Eller för att förflytta dessa principer till sporten: Ju mer förebildlighet man kräver av sina redan ganska välkammade sportidoler, desto mer kommer ens känslor att låta sig såras av deras oförmåga att leva upp till förväntningarna. Och ju föredömligare de faktiskt beter sig, desto större blir besvikelsen då gränserna emellanåt ändå överträds. Ur denna synvinkel blir det svårt att tänka sig en idrott helt befriad från alla tecken på »kris«.

Nivåskillnader vad gäller toleranströsklarna i sportens värld och samhället i övrigt kan exempelvis illustreras med attityderna till doping. Som alla vet har anabola steroider och andra prestationshöjande medel idag ersatt professionalismen som idrottsrörelsens huvudfiende och bruket av sådana preparat har därför eftertryckligt fördömts under ett par decennier. Överträdelser mot dopingbestämmelserna har inte sällan förorsakat skandaler och ramaskrin. Det allra mest bekanta fallet härvidlag är förstås den kanadensiske sprinterlöparen Ben Johnson, vars nyttjande av steroider avslöjades vid OS i Seoul 1988, vilket närmast försatte idrottsvärlden i chocktillstånd. I Kanada föranledde »Johnson-skandalen« offentliga utredningar, anordnade efter rättegångens dramaturgiska principer, där Johnson själv pressades att påta sig hela skuldbördan så att idrottsrörelsen själv kunde framstå som oskyldig (jfr MacAloon 1990). Därefter har han gått till historien som »idrottshistoriens störste fuskare« — ett något underligt epitet med tanke på hur många andra som också befunnits dopade, om än utan att springa lika fort. Ett annat »fall« som antagit jättelika proportioner utgör 1998 års upplaga av Tour de France, som kantades av skandaler efter polisrazzior mot deltagarna och upprepade avslöjanden. Cykelsporten har därefter ofta ansetts drabbad av en »trovärdighetskris«.

Utan att för den sakens skull försvara dopingen kan man ifrågasätta om elementet av skandal inte hade varit betydligt mindre om det *inte* vore fråga om en sportrelaterad företeelse. I jämförelse med exempelvis de flesta former av narkotikamissbruk är de konstlade preparaten inom sporten mindre skadliga, varav en del till och med helt ofarliga. Och även om regelbundet bruk av anabola steroider faktiskt är hälsovådligt, är det trots allt inte mycket i jämförelse med heroin. Av dopingdebatten skulle man

emellertid lätt kunna få motsatt intryck. Narkotikan får idag inte tillnärmelsevis lika stort medialt utrymme som de anabola steroiderna och riskerar därmed att framstå som ett jämförelsevis harmlöst problem. Krafter inom den svenska idrottsrörelsen har på senare tid också verkat för att få dopingmedlen klassificerade som narkotika och därmed omfattade av narkotikalagstiftningen, men politikerna har ännu inte tillmötesgått kraven. Ett skäl som angivits är just att det inte föreligger några belägg för att dessa preparat faktiskt skulle medföra lika allvarliga skadeverkningar som just narkotika. Det finns anledning att förmoda att dopingen faktiskt skördar betydligt färre offer än trafiken, men så utgör ju trafiken inget erkänt moraliskt problem. Dopingen kommer emellertid i konflikt med sportens djupt omhuldade *fair play*- och hälsoideal och kan därför sägas ge upphov till vad Stanley Cohen (1972) kallat »moralisk panik«. Då den strider mot några av idrottsrörelsens mest centrala värderingar antar hotet lätt överdrivna proportioner och framstår som en av vår tids största samhällsfaror.

Toleransens nivåskillnader kan också illustreras med exempel rörande sportens skötsamhetsideal. Trots att sportidolerna ständigt uppmanas att ta sitt ansvar som förebilder och uppträda hövligt och stadat med ett käckt leende på läpparna inträffar överträdelser mot föreskrifterna regelbundet. Många av dessa »förbrytelser« hade förmodligen tett sig föga skandalösa om de bara förekommit utanför sportens helgonvärld. Stefan Effenbergs exponerade långfinger i VM 1994 förorsakade exempelvis ett sådant ramaskri att det mycket väl kan ha inneburit slutet på hans landslagskarriär. När brottaren Jörgen Olsson, efter en förlorad mästerskapsmatch för något decennium sedan, kastade sin trikå i en papperskorg av ren besvikelse höjdes många indignerade röster inom både journalistkåren och brottarvärlden. Flera uppfattade det »oacceptabla« agerandet som ett »hån mot idrotten« och tillrättavisade Olsson i upprörda ordalag, andra krävde kännbara bestraffningar. En idrottsman får helt enkelt inte brusa upp och »häda« sportens gentlemannakodex. Tennissporten har därför, i likhet med flera andra grenar, inkorporerat dessa normer i regelverket och utmäter därför varningar, utvisningar och poängstraff åt den spelare som svär eller kastar racketen av frustration och besvikelse.

Alla försyndelser är naturligtvis inte lika »ograverande« som i exempen ovan, men bagatellerna är här av särskilt intresse eftersom de tydliggör sportens låga toleranströskel. Om man jämför idrottsmännens handlings-

utrymme med vad deras kolleger inom rock- eller filmbranschen kan tillåta sig blir detta ännu mer uppenbart (jfr härvid Schoug 1994; 1997:89ff.). Om Steffi Graf under sina Wimbledonframträdanden hade uppträtt ens hälften så utmanande som Madonna eller Courtney Love hade hertiginnan av Kent svimmat på hedersläktaren. Därtill ter sig blotta tanken på att Sid Vicious skulle blivit relegerad från Sex Pistols för sin benägenhet att visa fingret åt publiken mer än osannolik. Ingen skulle hel-

Courtney Love vid ett framträdande i samband med MTV Music Awards 1998. Foto Michael Caulfield. Pressens bild. Madonna poserar med sina fyra Grammys efter prisutdelningen i februari 1999. Foto AP Photo/Reed Saxon. Pressens bild.

ler kunna kräva att Gene Simmons i Kiss tvättade av sig sminket, drog in tungan och bytte ut platådojorna mot ett par loafers utan att samtidigt göra sig själv till åtlöje. Det mesta som ter sig som ett »hån mot idrotten« uppfattas knappast som något hån mot musikbranschen när det förekommer inom denna. Under decenniernas lopp har rockstjärnors förargelseväckande beteende tvärtom töjt ut anständighetens gränser i sådan omfattning att den ansvarskännande föräldragenerationen och deras meningsfränder nu givit upp allt hopp om att korrigera rockmusikers beteende. Knappast någon kräver därför förebildlighet av rockstjärnor längre. Medan sporten i sin fostrande iver gärna strävat efter att inskränka allt utrymme för individuation och frigörelse, har musikvärlden snarast blivit en sfär för generationsuppror och radikalism där tonåringar lärt sig trotsa föräldrarnas befallande och moraliserande pekfinger.

Sådana exempel understryker skillnaderna mellan sport och omvärld. Allehanda synder fördöms med större iver i idrottssammanhang än på andra håll i samhället, varvid brott och straff inte alltid står i rimlig proportion till varandra. När sportens värden upplevs som »hånade« kommer sig denna känsla inte minst av deras sakrosankta karaktär. Det krävs följaktligen mindre för att orsaka helgerån i sportens värld än på de flesta andra håll. När hockeylegenden Börje Salming i sina memoarer klagar över att han till skillnad från en vanlig Svensson knappt ens kan »slå en fredlig drill i skogen« är detta därför bara en liten överdrift (Salming och Karlsson 1993:148). Man kan fråga sig om inte sportens iver att framstå som en bättre värld höjd över all moralisk slapphet riskerar att göra den särskilt intolerant mot avvikelser. Fotbollslag har degraderats i seriesystemen och enskilda utövare har avstängts på livstid då det uppdagats att några enstaka hundralappar cirkulerat under bordet. Mer än en gång har spelare också diskvalificerats på grund av oklar nationell tillhörighet. I enstaka fall har den låga toleransnivån också inneburit diskriminering, som när Daniel Passarella, den argentinske förbundskaptenen vid tiden för fotbolls-VM i Frankrike 1998, förbjöd långt hår och örhängen och öppet deklarerade att homosexuella spelare inte var välkomna i hans lag. Detta var naturligtvis ett extremfall av bristande vidsynthet som knappast är karaktäristiskt för idrottsvärlden överlag. Samtidigt är det kanske ändå mindre förvånande att sådana attityder förekommer inom en samhällssektor där tron på den egna moraliska förträffligheten är så stark att den lätt

blockerar förmågan till kritisk självreflektion och förfaller till ensidigt predikande monologer.

Sport som spektakel

Om den moderna sporten under hela sin drygt hundraåriga historia varit genomsyrad av stränga moraliska förbud och påbud ser man kanske tecknen på nya vindar idag. Sporten har förvisso blivit en global begivenhet som aktivt eftersträvar offentlig exponering, spektakel, rikedom, överflöd, pengar och överdådigt format. Kommersialiseringen blir stadigt mer och mer påtaglig. Fotbollsspelare kan nu säljas från en klubb till en annan för flera hundra miljoner kronor, TV-rättigheterna till stora evenemang som OS eller fotbolls-VM uppstiger till miljardbelopp och företagsjättar som Coca Cola, Adidas, Reebok och Nike slåss med allt fetare sponsorbelopp för att få sina företagslogotyper exponerade i offentligheten. Den framgångsrike idrottsmannen har också kommit att få en allt högre stjärnstatus. Vinnaren får leva sitt liv i rikedom med beundrare världen över, medan förloraren lätt försvinner i den anonyma massan. Utövarna har därför fått allt starkare motiv att överskrida gränsen mot det otillåtna i jakten på framgång, varvid segrarkulten hamnat i allt skarpare motsättning till sportens konventionella ideal. Sportens traditionella självbild har därmed börjat krackelera.

Kanske ser man här också tecken på hur sporten är på väg att frigöras från sitt gamla moraliska universum, vilket ju är den farhåga som många inom idrottsrörelsen nu hyser. Även om denna utveckling naturligtvis inte kommer att förbättra sportens moral behöver talet om en »idrottens kris« ändå preciseras. Vad som framför allt drabbats av »kris« är idén om sporten som helgonvärld och instrument för fostran och världsförbättring. När företeelser som doping, kommersialisering, korruption, föräldratryck och utslagning alltmer uppmärksammas och kritiserats i sportsammanhang innebär detta ett ifrågasättande av sportens förtjänster som socialisationsinstans. Krisupplevelsen är emellertid tätt knuten just till föreställningen om att sportens värld är eller bör vara en inkarnation av ideal som amatörism, idealitet, *fair play*, skötsamhet och hälosamt leverne. Den som istället tycker att idrottsvärlden på det moraliska planet är ungefär lika bra eller dålig som samhället i övrigt och inte heller förväntar sig något annat

har knappast någon anledning att tala om kris. En historisk tillbakablick ger heller inget entydigt stöd åt idrottens etablerade självbilder. Då alla tecken idag dessutom tyder på att sportens popularitet och prestigevärde trots allt ökar parallellt med de kritiska avslöjandena tycks det finnas en växande skara som inte delar idén om idrotten som en moralisk regim.

Om sporten nu är på väg att frigöras från sina ideologiska band till aristokratiska gentlemannakulturer och folkrörelser kommer detta förmodligen att innebära att dess karaktär av spektakel ytterligare förstärks. Då många inom idrottsrörelsen anser att sporten borde vara förmer än så uppfattas detta kanske inte som någon tilltalande framtidsutsikt. Spektakulära element har emellertid alltid kännetecknat sporten och då dess popularitet idag tycks allt annat än hotad tyder detta på att publiken söker sig till sporten i jakt på spänning, underhållning och show snarare än moralisk uppbyggelse. Måhända är det framför allt detta som sporten faktiskt har att erbjuda.

Summaries

TRANSLATED BY EWA JOHANSSON

The soul of sport in crisis?

By Bo G Nilsson

This article discusses the origin and evolution of sport. Interest in sports can to a great extent be traced back to a fascination with the capacity of the body in various respects – strength, timing, speed, technique, etc. The link between sport and English public schools involved the introduction of rules and social levelling. It lent excitement to competition and people of different social classes could meet on equal terms.

There is quite a contrast between modern competitive sports and gymnastics. The latter was not as competitive or focussed on setting records. The emphasis was on coordination of body movements, health and beauty instead. During the 20th century gymnastics gained ground, not only in the curriculum but also in keep-fit exercises for housewives, in workplaces, etc. After the Second World War, however, sport became increasingly more popular both with athletes and the sporting public.

An important element in sport is the creation of heroes. Heroes shape the social, local and national identity. Sport long wrestled with the amateur issue. At first the world of sports was only open to amateurs and anyone whose chances of winning improved through the training they received through their profession, such as workers and members of the armed forces, were excluded. Consequently, fishermen were considered to be pro-

fessional rowers. The amateur ideal also involved a persistent battle against athletes who received payment for their performances. This battle – resulting in several tragic instances – did not reach a solution until the 1970s.

Recent development in sport is characterised by the fight against doping, the added number of women involved in sport, but also by a focus on the elite where the media interest has formed the basis for a healthy sports movement. While the top athletes have formed a basis for an entertainment industry, a greater diversity is found in jogging tracks, inter-company football, the Vasaloppet ski race, in gyms, etc. It would be a danger to sport if these two cultures were to lose touch.

Sport and fashion

By Ingrid Roos Björklund

This article gives an account of the importance of sports with regards to changes in clothes and fashion. When sport started to become popular in the late 19th century, particularly in England, men's clothes were designed for hunting, golf, etc. Thus plus fours and the Norfolk jacket were created. Riding becoming popular with women at an early stage, women sportswear was characterised by the origin of the riding habit based on a military design. Another influence on womenswear was the origin of the bicycle costume, first created by American Amelia Bloomer in 1852.

Many women, however, opposed the, for the purpose, practical, divided skirt and kept to long skirts when going on bicycle rides.

Sport and its need for practical clothing amounted to more than a change in fashion and materials. By knitting various articles of clothing they would meet the requirements of a particular sport. Machine knitted tights played a significant part and various kinds of handmade sweaters started becoming popular in golf, tennis and other sports.

Sport started to influence fashion after the Second World War, resulting in sporty casual wear. This trend started in American colleges and then spread through-out the world. Receiving such great media exposure, sport has, since the 1970s, also brought a boom to the sportswear industry, with well-known brand names such as Nike, Adidas, Reebok, etc. A certain link back to sports has been achieved through well-known athletes such as Björn Borg, Börje Salming and others establishing themselves in the fashion industry. The French tennis star René Lacoste was a pioneer, introducing the polo shirt in the 1930s.

Equality in sport – a broken promise

By Leena Laine

Women's sports were originally based on the idea that men's physical qualifications were the norm, particularly in sports such as athletics in which pure capacity was emphasised. In reality it was men who dictated the norms of women's sports defining what sports should be open to women, what results should be required for sport badges, etc.

In the 1910s and 1920s, however, women set out to establish their own or-

ganisation based on women's qualifications. This had an international impact, manifested in Women's Games with entries from some ten nations held in a number of cities including Gothenburg in 1926.

Women athletes and sports leaders did not always agree on the objectives. One group recommended that women's sports adapt to and benefit from men's sports, which included taking part in the established Olympic Games. This approach triumphed and became a reality in the 1930s. Men did not remain passive on this issue. They worked hard to unite the worlds of sport, on men's terms. This is particularly true of the international sports leader Sigfrid Edström who tried every means of persuasion to reunite men and women's sports.

The sporting public

By Mats Hellspong

Sport – as theatre, music, politics and other phenomena in society – attracts a particular crowd with distinctive features and structures. Spectators attended sporting events as early as in the days of the classic Olympic Games, establishing a connection between spectators and athletes still present today. In the days of the Roman Empire, big arenas holding close to 200,000 spectators were built. The sports audience became a powerful force in Rome and even the emperor who attended the events was sometimes forced to act in accordance with the will expressed by the people.

Sports lost ground during the Middle Ages and class divided both sports and spectators. The upper classes of the times took part in and enjoyed, for example, tournaments; the townsmen were keen on archery while the peasantry was

interested in an early version of football, amongst other sports. During the 17th century, interest in sport was linked to betting, involving various forms of animal fighting, racing, etc.

There is a strong association between the sporting public of modern society and the construction of sports grounds, allowing for mass audiences. Even media, starting with newspapers, influenced sport, partly by arousing people's interest and partly by educating the sporting public to comply with a certain system of ethical rules. At the same time, it becomes clear that different sports have their own ethical rules determining the behaviour of the spectators. Tennis and golf have their rules where an ongoing match must not be disrupted while, for example, spectators watching football, ice hockey or boxing exhibit a completely different behaviour.

The post-war period has brought a new audience to sport and there has been an increasing interest in various sports through media – television in particular. This has resulted in the live audience diminishing in number but also in the media gaining an influence over sport concerning its presentation. This may concern what time of the day a game should be held to suit the habits of the television audience or the adjustment of rules, e.g. tiebreak in tennis, to meet the need for excitement of the wide television audience.

Our early heroes

By Nils-Olof Zethrin

This article discusses Swedish sports heroes prior to the Second World War. While the sports debate today mainly focuses on doping, the issues discussed during the first half of the 20th century

were other ones entirely. The Government expressed certain doubts and Ivar Lo Johansson attacked sport in his book *Jag tvivlar på idrotten* (I have no faith in sport). In addition, there was the delicate issue of professionals.

In an attempt to analyse the framework of the creation and structure of heroes, the author discusses football player Helge »Eki« Ekroth, idolised on account of his individualistic technique and for being so outspoken. In contrast, the author presents another type of hero, Tore Keller, also a football player but from the provinces with a controversial technique questioned by the Swedish Soccer Association. The creation of heroes involved an element of martyrdom.

The patriotic spirit in sport, initially gaining ground through Victor Balck, also involved the idealising of the warrior-king Charles XII and his achievements. Particular prominence was given to the ride from Bender to Stralsund in 1714. In this creation of heroes, which thanks to Balck also received the support of the sports movement, sport was associated with war, which to a certain degree was regarded as the supreme form of sport. In accordance with this view, it was understood that good athletes should stand up and defend their country by force of arms.

In contrast, two other sports heroes are presented in the analysis: boxer Harry Persson and swimmer Arne Borg. They were both heroes in their own right and both very much outsiders in the world of sport. When Harry Persson made his career, professional boxing in particular was not accepted by the Swedish Sports Confederation. Certain people, on the other hand, considered Arne Borg suspicious as he abandoned his amateur status and became a spokes-

man for professional swimming. However, both had always had strong support with the people.

The State Football Pools Service and illegal pools companies

By Johan R. Norberg

The boom in sport in the early 20th century was accompanied by an increasing need for funds to support activities.

Starting in 1912, part of the activities was subsidised by the Government. Nevertheless, most of the activities had to be funded in other ways by the sports movement itself. This was done by raffles, pools and betting, initially linked to the different clubs. As time went on, however, pools in particular grew more popular, becoming a field of activity in its own right not as closely linked to the sports movement as it had been previously.

Betting, pools, etc. were in a legal grey area since, from a general point of view, the law prohibited gambling. Through various tactical tricks, however, gambling could continue without the authorities objecting. Nevertheless, when betting boomed in the early 1930s, the authorities took action leading to more stringent regulations that precluded privately run betting agencies. At the same time, politicians recognised that the sports movement depended on government subsidies resulting in the establishment of the State Football Pools Service, whose entire proceeds should go to the sports movement.

Sport did indeed benefit from the pools and, in the mid-1930s, experienced a few golden years as the government subsidies increased from 100,000 Swedish kronor to several million Swedish kronor a year. With the outbreak of

the Second World War and the increasingly difficult financial situation, however, terms for the State Football Pools Service changed. The politicians now decided that the sports movement should receive a set subsidy from the State Football Pools Service while the rest of the profit should go to the Treasury. The golden age of the Swedish sports movement was thereby over.

The various adventures of the man from Karusellen – radio and the Vasaloppet ski race in 1952

By Peter Dahlén

A radio show that was to capture the attention of the Swedish audience for years to come was introduced in the early 1950s. The show was called Karusellen and was hosted by the legendary radio and, later, television personality Lennart Hyland. The programme involved participants performing tasks they were previously unaccustomed with and the result of the task was shown later on in the programme. At one time, one participant – the 43-year-old warrant officer named »the Man from Karusellen« – was asked to enter the Vasaloppet ski race. Vasaloppet is a well known but demanding 90-kilometre ski race, from Sälen to Mora in the county of Dalarna, commemorating King Gustavus Vasa's escape on skis from Mora towards the Norwegian border to get away from King Christian's men in 1521. There was a 400th anniversary of the event in 1921 and the first ski race took place in 1922.

In the early 1950s Vasaloppet was losing in popularity resulting in a reduced number of entrants. Despite the fact that he was amongst the last to finish, stating that he did not like skiing, the man from Karusellen drew enormous media atten-

tion to the race. The article gives a detailed account of the creation of media personalities and media's influence on the rest of society, in this article exemplified with Vasaloppet, which after Karusellen gained in popularity and which is still, 50 years later, one of Sweden's best known and most popular races.

»Nacka« Skoglund – the myth

By Gunder Andersson

There is probably no other Swedish sports hero as surrounded by myth and legend as Lennart »Nacka« Skoglund. His skill as a player appealed to the audience and contributed to the creation of the myth, as did the fact that he died a poor man at an early age. There are several features of the myth without any actual connection to the man himself, his distinct accent, for example. Instead the people around him wanted to create the perfect sports hero. Nacka gave in to the pressure. This article gives an account of his football career. The point of departure of the problematisation is the creation of the myth.

Nacka Skoglund's football career was unquestionably very successful. During his years as a professional footballer in Italy, he was among the top players in Europe. His career was characterised both by luck, being selected to play in the 1950 World Cup team, and surprise, becoming a success in the Hammarby team following his professional years in Italy as an »overaged« 35-year-old.

The tragic life he led, the alcohol abuse and social isolation characterising his last years, was a contributory factor in the creation of the myth. The Nacka myth is comparable with the myths of Marilyn Monroe and Lord Byron, amongst others.

The Nacka myth lasted throughout his career but intensified during the last years of his life when he himself, after his career was over, became addicted to the myth, to a great extent sustaining it.

The Black Army girls

By Per-Olof Sännås

Prominent football clubs in particular tend to attract a significant following of supporters. They are often organised in supporters' clubs and the members regularly attend their team's home and away matches. For many years, the football club AIK has had its own supporters' club, the Black Army, also notorious for its football hooliganism.

Football and its supporters have created a man's world in the Black Army. This culture nevertheless attracts women and the article describes how girls perceive this world. Furthermore, it gives an account of their destinies and experiences in this environment. We get to follow a number of girls whose encounters with the club environment have proved both tragic and fortunate. From the accounts it may be concluded that girls often take on certain roles: groupies, score keepers, etc. Few girls have become members of the Black Army, as the football supporters' culture is an almost all-male environment. The girls comply with the rules, taboos, etc. of the environment without putting up much of a resistance.

Life in sports – answers to a survey

By Dan Waldetoft

The article discusses the general significance of sport in society together with its structure and popularity. The material is

based on the answers to a survey on sport conducted by Nordiska museet. The museum's regular informants have submitted 135 responses, a majority of which were handed in by women.

Those who have replied look at sport from different perspectives. Some describe memories experienced firsthand, where they themselves have been practising sport, the focus being on their own experiences. In other cases people have been forced to participate in, for example, physical education activities, resulting in bad memories where participants have ended up resenting the activity itself. Informants also give an account of disciplinary PT teachers and the like. Sometimes informants profess a complete lack of interest in sport. Nevertheless, as »neutral« observers they still show an interest in sport and its influence on society. Success and proficiency in sport have occasionally helped boost people's self-image and prevent people from being bullied (response from a Finnish immigrant). In another case sport has indirectly been of great significance in the relationship with a guardian, grandfather Tom who had had surgery for rheumatoid arthritis and who started taking an active role in his grandchild Nadin's figure skating programme.

The responses reveal several other details: the scepticism towards sport among the peasant community in the beginning of the century and the way class to a certain extent determined people's choice of sport. Sport has become less strict in the 1980s and 1990s and it has become natural for both boys and girls to take part in some of the great many sports on offer in today's society.

Collectors and fact-grubbers

By Ulf Hamilton

An important part of sports culture is the collection of objects associated with sport, such as autographs, cards of athletes and teams, etc. A particular culture of knowledge – fact-grubbing, an important element in the sports fan community – is also connected with sport. However, other cultural areas, such as pop music, film, etc., with similar structures also tend to attract both collectors and fact-grubbers.

Sports cards originated in Britain in the late 19th century. Objects were linked to the Anglo-Saxon sporting tradition, e.g. cricket, golf and tennis. Since the cards often came in cigarette packets, they were called Cigarette Cards. The tradition of collecting sports cards reached Sweden in the 1930s but it was not until the late 1940s, with Alpha cards, that the collecting of sports cards became popular. Cards that came with sweets mainly focussed on the popular sports – first football cards, then hockey cards with pictures and details of Swedish players. During the late 1980s, a new collecting fad reached Sweden. This fad was to do with hockey cards and most of the sportsmen presented were NHL players. Both Alpha cards and hockey cards were influenced by, and can be traced back to, the Anglo-Saxon world of sport.

The article investigates and discusses fact-grubbing as a phenomenon. A hypothesis put forward is that fact-grubbers are characterised by a more introverted social pattern compared to collectors in general. For some fact-grubbers, however, the art of memorising information became a ticket to a successful career as a sports journalist.

The knowledge acquired by memorising, the interest in sport and/or the own participation in sports have all contributed in creating both collectors and fact-grubbers. The collecting of sports objects is, to a great extent, associated with men. Collecting in general, however, tend to involve both sexes though to a great extent varying as to form, content and purpose.

Know thyself! Ambitions in gyms

By Annette Rattfelt

An important part of sport is performed on one's own, outside organised club sports. This includes phenomena such as jogging, aerobics and other similar activities gaining in popularity. The article describes and discusses a fieldwork made in a gym in Stockholm in autumn 1999. The survey gives an account of observations in the gym environment based on participant observation and a series of interviews with people in the observed environment. From this a series of general characteristics of the activities may be concluded, including attitudes towards gyms, exercise, physical culture, bodybuilding, etc.

To Lotta, aged 41, it is important to bring some quality into the process of growing old. Regular exercises may well take place in a gym. Another reason for visiting the gym, mentioned in several interviews, is that you work out to improve your capacity to become better equipped at coping with tasks in the home and job environment.

Previously labelled »a place for bodybuilders«, gyms are now regarded as »a place for keeping fit«. Gyms have been keenly alive to the needs of the broad public. The development of new sports activities has also been accompanied by a

more general focus on fitness exercises and Arne Tammer's recommendation »Give me fifteen minutes a day« that started in 1939 proved very influential.

The article also includes a more comprehensive interview in which gay couple Björn and Ulf discuss the present-day obsession with the body, bodybuilding, etc.

Malmö, Murdoch and Manchester United – money and football

By Olle Svenning

Well-known football club Malmö FF was originally firmly associated with a genuine working-class culture, just as in other industrial societies and communities where football in particular was the dominant form of sport. The players themselves were often working class, had regular jobs and played football in their leisure time. With this structure, there was a close connection between the sports culture and its audience.

However, the post-war period brought a change both in Sweden and Europe, with football turning professional, ending up in the hands of financiers and developing into a pure entertainment industry. The first tendency in Sweden was when the country's best football players became professional footballers, primarily in Italy, in the early 1950s. Football becoming a professional game has resulted in, for example, players being torn between the demands of their international top-level teams and the ambition to represent their national team. At the same time, the big money in sport has made it possible for people from poor backgrounds to become sports heroes (working class, immigrants), also becoming strong symbols for their country of origin.

Nowadays, top football in Europe is

associated with multinational companies and businessmen who often own their own teams. Moratti and Pirelli own Inter, media mogul Silvio Berlusconi owns Milan, and so on. In other cases top-level clubs have become public limited companies with a, on paper at least, more democratic image. In one case the supporters and audience were able to assert their interests, preventing Murdoch from acquiring Manchester United.

In addition to the strong emphasis on entertainment, the financial profit, the cultural distancing, etc., the acquiring of clubs and the big money in football may involve further risks. Not only do businessmen pay higher and higher sums of money to get players to their teams. One owner even paid bribes to get his team better results in order to create a more suitable image for himself and the club. When this was brought to light, it naturally finished the club in the world of sports.

Immigrants and sport – categorisation and normality

By Jesper Fundberg

This article deals with how the concept »immigrant« is used in sport and attempts to problematise the concepts of »immigrants« and »Swedes«. In research, both concepts are regarded as social constructions. Part of the complex of problems is the fact that that which is »Swedish« is regarded as the norm and immigrants are consequently seen as a deviation from that norm. There is, to a certain extent, a similar conceptual relationship between boys and girls, boys being the norm. Immigrant girls are the greatest deviation from the norm as so few people from this particular group take part in sport.

A media study of newspaper articles from the late 1990s show a similar result. The football club Assyriska is not referred to as an ordinary team but as an immigrant team, adding a particular social dimension to the description. An image that becomes clear in a series of other contexts is that immigrants who take part in sports do so for specific »deviating« reasons. When immigrants are not engaged in sport, the reasons here too tend to be regarded as »deviating« and »non-Swedish«.

The study of a project run by the Stockholm Football Association and an own field research among young footballers in Botkyrka south of Stockholm both show a similar division. Influenced by a culturally imperialistic attitude, footballers with an immigrant background tend to be regarded as »unruly« and »rowdy«.

In accordance with the research findings mentioned above, the author adds that immigrants who are successful in their field (such as hurdler Ludmila Engquist and badminton player Liam) »enrich« Swedish sport. In Liam's case, when his career was over the »immigrant« label returned.

The new sports

By Sten Feldreich

There is a constant change and regeneration in sport as new sports are incorporated while others lose ground or become extinct. Taken together, however, sport has gained ground and become a large-scale, world-wide industry. This article discusses this change from various perspectives. The sports that have lost ground in recent years are the ones that to a great extent are associated with physical strength. This applies to wrest-

ling, weight lifting, tug-of-war, etc. that were most prominent in the early 20th century and were linked to hard manual labour. Golf, for example, is an exponent of modern sport, well adapted to office workers' need for light exercise.

Other new kinds of sport mentioned are climbing, a vertical hike, though most often exercised on climbing walls, snowboarding, to a great extent based on a combination of technical development and entertainment value, something that also applies to street basket, a poor man's sport characterised by spontaneity, and, finally, floorball. Floorball has become enormously popular, particularly in Sweden where some 500,000 players are engaged in the sport. The simple structure of the game, enabling most people to participate, in combination with a great amount of excitement, making it a popular sport with spectators, have contributed to the success of the sport. The author also counts the gym culture, the latest trend being spinning, a form of high-speed stationary biking, often performed in a group, to the new sports.

The development of new sports is, to a certain degree, dependent on sport becoming an entertainment industry and an important element is the public interest, mostly through the media, in different sports.

Morality and media scandals. Has sport reached a crisis point?

By Fredrik Schoug

To an ever-increasing extent, sport is said to have reached a »crisis point«. The explanations usually given are the increasingly lax morals, the growing commercialisation and the unnatural boost in performance in the world of sports.

This article discusses the validity of the statement or if, perhaps, it is the actual perception of sport that has reached a crisis point.

Modern sport started in English public schools in the 19th century. This meant that sport too was shaped by the prevailing British moral, to a great extent based on a gentleman's code and social Darwinism. Linking sport to moral edification was a novel idea at the time. This idea was nevertheless maintained when sport spread to other countries. Victor Balck, »the father of Swedish sport«, combined moral issues with a strong sense of patriotism. This moral profile has been the basis of the sports movement's uncompromising attitude towards professionals, exemplified in the actions against Jim Thorpe, Gunder Hägg and Arne Andersson. As time went on, however, the initial moral code was invalidated when the amateur regulations were abandoned in the 1970s.

As part of the moral code, the concept »conscientiousness« has also been of importance to the sports movement. An aim in boxing has been to prevent young people from turning to crime. As part of the idea of conscientiousness, sport has also stressed temperance. This ideal is still stressed today as »troublemakers«, such as John McEnroe and Paul Gascoigne, have suffered the contempt of the public and the media.

The moral view has persisted and there is a considerably lower tolerance of deviation in sport, as regards to sportsmen's behaviour, the issue of doping, etc., than in, for example, pop music. Sport is now freeing itself of the old morals. As a consequence, sport's role of providing entertainment and scandal will probably be reinforced.

Litteratur

RED. AV BO G. NILSSON

- ABC-bok. Hylands hörna. ABC skrivet av svenska folket med bilder av Olle Olsson Hagalund. Stockholm: Sveriges Radio, 1966
- Andersson, Gunder 1994. Dribblern. En teaterfantasi om Nacka Skoglund. Stockholm: Carlssons bokförlag
- Andersson, Gunder 1996. Fasta situationer. Texter kring fotboll. Stockholm: Carlssons bokförlag
- Andersson, Gunder 1999. Sudden death. Texter om idrott. Stockholm: Carlssons bokförlag
- Andersson, Johnny (red.) 1991. Turbulens i rörelsen. Sju perspektiv på idrottens framtid. Stockholm: Sveriges riksidsrottsförbund och SISU
- Andersson, Torbjörn 1994. »Från folkfotboll till superliga. En studie av brittisk fotbolls forskning.« I: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia 61-62, s. 21-85
- Andersson, Torbjörn & Radmann, Aage 1998. Från gentleman till huligan. Svensk fotbollskultur förr och nu. Stockholm/Stehag: B. Östlings bokförlag Symposion
- Annerstedt, Claes 1984. Kvinnoidrottens utveckling i Sverige. Malmö: LiberFörlag
- Arvidsson, Alf 1999. Folklorens former. Lund: Studentlitteratur
- Asplund, Johan 1991. Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft. Göteborg: Korpen
- Bernhardsson, Per-Arne & Larsson, Zandra 1997. Spegel spegel på väggen där. En jämförande studie mellan en grupp kvinnor som utövar aerobics/styrketräning på gym och en grupp kvinnor som spelar innebandy. Examensarbete 20 p., Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet
- Billing, Peter 1996. Hundra år av gemenskap. Malmö idrottsplats 1896-1996. Malmö: Möllevångens samhällsanalys
- Billquist, Mary 1924. »Kvinnlig idrott, särskilt med hänsyn till erfarenheterna från den första kvinnliga idrottsledarekursen på Lundsberg.« I: F.F.F. 1924, s. 43-46
- Björk, Magnus 1992. Mycket mer än bara fotboll. C-uppsats, Socialantropologiska institutionen, Göteborgs universitet
- Bonde, Hans 1991. Mandlighed og sport. Odense: Odense Universitetsforlag. Odense University Studies in History and Social Sciences ; 146
- Borg, Björn 1980. Mitt liv som tennisspelare berättat för Gene Scott. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Boucher, Francois 1970. Klädedräktens historia. Den västerländska dräkten genom 20 000 år. Malmö: Borne
- Breitholtz, Lennart 1983. Epoker och diktare. 1. Stockholm: AWE/Geber
- Brown, Carolina 1991. Mode. Klädedräktens historia genom fem sekler. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Brunner, Ernst 1995. »Idealitet och elit.« I: Wickman, Mats (red.), År idrotten fri?

- Stockholm: Norstedts, s. 5-31
- Carter, Ernestine 1977. The changing world of fashion. 1900 to the present. London
- Chenoune, Farid 1993. A history of men's fashion. Paris: Flammarion
- Cohen, Stanley 1972. Folk devils and moral panics. The creation of mods and rockers. London: McGibbon and Kee
- Contini, Mila 1965. Modet genom tiderna. Stockholm: Sv. litt.
- Cunnington, Phillis & Mansfield, Alan 1969. English costume for sports and outdoor recreation. London: A. & C. Black
- Dahlén, Peter 1990. »När den nya tiden kom till byn. Camp och töntism som kulturella orienteringsförsök.« I: Dahlén, Peter & Rönnberg, Margareta (red.), Spelrum. Om lek, stil och flyt i ungdomskulturen. Uppsala: Filmförlaget
- Dahlén, Peter 1999. Från Vasaloppet till Sportextra. Radiosportens etablering och förgrening 1925-1995. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige
- Doggett, Frank 1981. Cigarette cards and novelties. London: Michael Joseph Ltd.
- Dorch, Börje 1978. Nacka Skoglund. Liraren 1929-1975. Köping: Lindfors
- Durkheim, Emile 1978 (1895). Sociologins metodregler. Göteborg: Korpen
- Ehrenberg, Alain 1991. Le culte de la performance. Paris: Calmann-Lévy
- Engström, Lars-Magnus 1999. Idrott som social markör. Stockholm: HLS förlag
- Engström, Lars-Magnus et al 1996. Idrott för ungdom. Farsta: SISU idrottsböcker
- Ewing, Elizabeth 1986. History of twentieth century fashion. 2. ed. London: Batsford
- Featherstone, Mike 1994. Kultur, kropp och konsumtion. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion
- Feldreich, Sten 1992. »Lirarnas sport.« I: Svensk idrott 1992:2, s. 12-15
- Feldreich, Sten 1996. »Ulrika söker äventyret på bergväggen.« I: Svensk idrott 1996:4, s. 4-7
- Feldreich, Sten 1997. »Träning under tak.« I: Runner's World 1997: November, s. 42-45
- Feldreich, Sten 1998. »Idrottens väg mot framtiden.« I: Svensk idrott 1998:4, s. 28-29
- Feldreich, Sten 1999a. »Jakten på den totala utmattningen.« I: Svensk idrott 1999:3, s. 4-5
- Feldreich, Sten 1999b. »Vad är det som gör en idrottshjälte?« I: Svensk idrott 1999:9, s. 6-8
- Flobecker, Susan Scott 1995. Etniska relationer inom svensk idrott: herrfotboll i de lägre divisionerna i Stockholm. C-uppsats, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet
- Fotboll för invandrare. Projektbeskrivning och Rapportserie. Stockholm: Stockholms fotbollsforbund och Stockholms idrottsforbund, 1993-1996. [Stenciler]
- Fra kvinnehistorie til kjønns historie. Det 22. nordiske historikermøte. Oslo 13-18 august 1994. Rapport ; 3. Oslo: IKS, Avd. for historie, Oslo universitet, 1994
- Franzén, Mats 1994. »Sporten, ungdomen och folkhemmets begynnelse.« I: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia 61-62, s. 1-20
- Franzén, Nils-Olof 1991. Radiominnen. Stockholm: Natur och Kultur

- Föreningen GCI:s årsskrift 1911, 1912. Stockholm 1912–1913
- Galeano, Eduardo 1998. Fotbollens himmel och helvete. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion
- Geijerstam, Eva af 1998. Grenoli. Ett fotbollsäventyr. Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Gerholm, Lena 1985. Kulturprojekt och projektkultur. Stockholm: Liber
- Guttmann, Allen 1986. Sports spectators. New York: Columbia University Press
- Guttmann, Allen 1991. Women's sports. A history. New York: Columbia University Press
- Gymnastiksällskapet Sköldmön 1882–1932. Minnesskrift utg. med anledning av sällskapets 50-års jubileum. Göteborg: Josef Bergendahl, 1932
- Haara, Bror et al (red.) 1994. Alfaboken. Till minne av bilderna vi aldrig glömmet. Stockholm: Idrottsantikariatet och Strömbergs bokförlag
- Hakulinen, Timo 1995. Liikuntaharrastuksen kehitys Ruotsissa vuosina 1919–1930 [Utvecklingen av idrottsutövandet i Sverige 1919–1930]. Laudaturarbete i allmän historia, Joensuu universitet
- Hargreaves, Jennifer 1994. Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sports. London: Routledge
- Hargreaves, John 1986. Sport, power and culture. A social and historical analysis of popular sports in Britain. New York: St Martins Press
- Hasselberg, Staffan 1994. Vasaloppet. Vinnare och veteraner 1922–1994. Heby: Gudlav Bilderförlag
- Hellspång, Mats 1982. Boxningssporten i Sverige. En studie i idrottens kulturmiljö. Stockholm: Nordiska museet. Nordiska museets handlingar ; 99
- Hellspång, Mats 1983. »Att tämja massorna.« I: Arnstberg, Karl-Olov (red.), Korallrevet. Om vardagens kulturmönster. Stockholm: Carlsson & Jönsson
- Hellspång, Mats 1995. »Harry Persson.« I: Svenskt biografiskt lexikon, 141. Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon
- Hornby, Nick 1997. Fever pitch. En i laget. Stockholm: Forum
- Hyland, Lennart et al 1968. Lek med Hyland. 100 lekar, spel och minnen från Karusellen till Hörnan. Stockholm: Bonniers
- Hägg, Göran 1996. Den svenska litteraturhistorien. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Häyrinen, Reijo & Laine, Leena 1989. Suomi urheilun suurvaltana [Finland som idrottens stormakt]. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura
- Högström, Sally, »Några meddelanden angående Kvinnliga Gymnastik Sällskap.« I: Föreningen GCI:s Årsskrift 1933, s. 56–59
- Hört och sett. Radio och television 1925–1974. Stockholm: Sveriges Radio, 1974
- Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. Betänkande / av Idrottsutredningen. Stockholm: Fritze. (SOU 1998:76)
- Idrotten vill. Verksamhetsidé och riktlinjer för idrottsrörelsen in i 2000-talet. Farsta: Riksidsrottsförbundet, 1996
- Jansson, Ulf 1999. 44 år som sportjournalist. Västerås: Sportförlaget

- Jennison, George 1937. *Animals for show and pleasure in ancient Rome*. Manchester: Manchester U.P.
- Johansson, Hilding 1953. »Idrottens väg till massrörelse.« I: *Svensk idrott 1903–1953*. En ekonomisk, historisk och sociologisk undersökning / utförd på uppdrag av Sveriges riksidsrottsförbund med anledning av dess femtioårsjubileum. Malmö: Sveriges riksidsrottsförbund
- Johansson, Thomas 1997. *Den skulpterade kroppen*. Gymkultur, friskvård och estetik. Stockholm: Carlssons bokförlag
- Johnston, Brian 1981. *More classic cricket cards*. 160 collector's cigarette cards reproduced in original colours perforated for easy detaching. London: Constable & Co Ltd.
- Järtelius, Arne 1983. *Invandrare och idrott*. Stockholm: Sveriges riksidsrottsförbund/Tidens förlag
- Järtelius, Arne 1990. »Bollen är gränslöst rund.« I: »Sicken turk.« Om invandrarnas svenska historia. Stockholm: Riksförbundet för Hembygdsvård
- Laine, Leena 1988. »Idrott för alla – men på olika villkor? Idrott, samhälle och social kontroll i Finland 1856–1917.« I: *Idrott, historia och samhälle* 1988, s. 51–71
- Larsson, Jens, 1998. *Streetbasket*. Stockholm: Bonnier Carlsen
- Lee-Potter, Charlie 1984. *Sportswear in Vogue since 1910*. London: Thames & Hudson
- Lilie, Einar 1936. »Ur de kvinnliga idrottsannaler.« I: *Sportflickan*. Publikation för Kvinnliga idrottsklubben Sport 1936, s. 2–5
- Lilie, Einar 1938. »Kvinnan på idrottsbanan.« I: *Riksföreningens för Gymnastikens Främjande årsbok* 1938, s. 138–168
- Lindfelt, Mikael 1999. *Idrott och moral. Reflektioner över idrottens ideal*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa
- Lindroth, Jan 1974. *Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*. Uppsala: Almqvist & Wiksell international (distr.). *Studia historica Upsalien-sia* ; 60
- Lindroth, Jan 1987. *Idrott mellan krigen. Organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39*. Stockholm: HLS
- Lindroth, Jan 1993. *Gymnastik med lek och idrott. För och mot fria kroppsövningar i det svenska läroverket 1878–1928*. Stockholm: HLS
- Lindroth, Jan 1998. »Kontinuitet och förändring. Tankar om idrottens framtid.« I: *Historia – ekonomi – forskning. Fem rapporter om idrott. Rapporter till Idrottsutredningen*. Stockholm: Fritze. (SOU 1998:33)
- Lundberg, Ingela & Isaksson, Therese 1999. »Muslimska flickor och svensk skol-idrott.« I: *Idrottsforskaren* 1999:1
- Lämmer, Manfred 1986. »Zum Verhalten von Zuschauern bei Wettkämpfen in der griechischen Antike.« I: Spitzer, Giseler & Schmidt, Dieter (Red.), *Sport zwischen Eigenständigkeit und Fremdbestimmung*. Bonn: Wegener
- Lövgren, Brita 1990. »God vigör – gott humör. Husmorsgymnastiken under 1940-talet.« I: *Idrott, historia och samhälle* 1996, s. 62–90

- MacAloon, John J. 1990. »Steroids and the state. Dubin, melodrama and the accomplishment of innocence.« I: *Public Culture. Bulletin of the Center for Transnational Cultural Studies* 2:2, s. 41–64
- Mark, Peeter 1989. »Den eviga mumien. Amatörfrågans behandling i svensk idrott 1880–1967.« I: *Idrott, historia och samhälle* 1989, s. 73–107
- Milinaire, Catherine & Troy, Carol 1975. *Cheap chic*. New York: Harmony Books
- Minnesskrift utgiven med anledning av Linköpings Allmänna Idrottsklubbs damsektions femårsjubileum / red. av M. Hellquist. Linköping, 1932
- Murray, Martin 1987. *The Story of cigarette cards*. London: Murray Cards International Ltd.
- Nationalencyklopediens ordbok. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker, 1996
- Nilsson, Per 1993. *Fotbollen och moralen. En studie av fyra allsvenska fotbollsöreningar*. Stockholm: HLS
- Nilsson, Per 1998. *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Norberg, Johan R. 1998. »Tipsfrågan och idrottsrörelsens väg in i det svenska folkhemmet.« I: *Idrott, historia och samhälle* 1998, s. 76–102
- Nordberg, Karin 1998. *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925–1950*. Stockholm/Stehag: Symposion
- Nordisk familjeboks Sportlexikon. 1–7. Stockholm: Nordisk familjebok & Sohlman, 1938–49
- Oates, Joyce Carol 1988. *Om boxning*. Stockholm: Bonnier
- Olofsson, Eva 1989. *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Umeå: Umeå universitet. Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen ; 24
- Olsson, Christer & Persson, Peter 1996. *Innebandy*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Olsson, Kjell 1993. »Sluta supa – skaffa arbete – börja träna. Politiska, sociala och kulturella värderingar i Rekord-Magasinet 1942–1969.« I: *Idrott, historia och samhälle* 1993, s. 43–72
- Pallin, Erik 1911. »Våra damer och sporten. Ett idrottsmärke för Sveriges kvinnor?« I: *Idun* 20.8.1911
- Pearce, Susan M. 1998. *Collecting in contemporary practice*. London: SAGE Publications
- Pepys, Samuel 1971. *The diary*. Vol. 4. London: Bell
- Persson, Lennart K. & Pettersson, Thomas 1995. *Svensk friidrott 100 år*. Stockholm: Sellin & partner
- Peterson, Mats och Mikael 1995. *Autografer. En bok om att samla, vårda och värdera autografer*. Stockholm: Strömbergs bokförlag
- Pihl, Simen Lunøe 1995. *Skulpturer i kjøtt og blod, en etnologisk studie av gym- og kroppsbyggerkultur*. Bergen: Institutt for kulturstudier og teatervitenskap, Universitetet i Bergen. (Hovedoppgave i etnologi)
- Pripp, Oscar 1999. »Refleksjon och etik.« I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.), *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur

- Pålbrant, Rolf 1977. Arbetarrörelsen och idrotten 1919–1939. Uppsala: Almqvist & Wiksell international (distr.). *Studia historica Upsaliensia* ; 91
- Reenstierna, Märta Helena 1953. Årstadagboken. Del 3, 1826–1839. Stockholm: Generalstabens
- Rosén, Karin 1988. Klädd för friluftsliv. Uppsats för fortsättningskurs i etnologi, Institutet för folklivsforskning – etnologiska institutionen, Stockholms universitet
- Salming, Börje och Karlsson, Gerhard 1991. Blod, svett och hockey. Stockholm: Wahlströms
- Sandblad, Henrik 1985. Olympia och Valhalla. Idéhistoriska aspekter av den moderna idrottsrörelsens framväxt. Stockholm: Almqvist & Wiksell international (distr.). Lychnos-Bibliotek
- Schoug, Fredrik 1994: »Mardrömmar och svärmorsdrömmar. Idolerna och ungdomskulturen.« I: Miegel, Fredrik och Johansson, Thomas (red.), *Mardrömmar och önskedrömmar. Om ungdom och ungdomlighet i nittioalets Sverige*. Stockholm/Stehag: Symposion
- Schoug, Fredrik 1997. Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism. Stockholm/Stehag: Symposion
- Selberg, Torunn (red.) 1995. Nostalgi og sensasjoner. Folkloristiskt perspektiv på mediekulturen. Turku: Nordic Institute of Folklore (NIF), University of Turku
- Sjögren, Olle 1997. Den goda underhållningen. Nöjesgenrer och artister i Sveriges Radio och TV 1945–1995. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige
- Skoglund, Lennart »Nacka« 1956. En miljon för en klackspark. Stockholm: Tiden
- Skoglund, Lennart »Nacka« 1961. Jag hänger me'. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Skoglund, Lennart »Nacka« 1965. Nacka show. Stockholm: Regal
- Spel! Spel om pengar idag och förr i tiden / av Lars-Gunnar Björklund et al. Stockholm: Tipstjänst, 1994
- Spinks, Derrick 1993. Aston Villa on cigarette & trade cards. Warwickshire U.K.: Brewin Books
- Ström, Lars-Inge 1977. Idrott och politik. Idrottsrörelsens politiska roll i Tredje riket, DDR och Förbundsrepubliken. Stockholm: Rabén & Sjögren. Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala ; 78
- Sund, Bill 1997. Fotbollens maktfält. Svensk fotbollshistoria i ett internationellt perspektiv. Solna: Svenska fotbollförbundet
- Svalling, Ester 1924. »Kvinnlig idrott, mål och medel.« I: Föreningen GCI:s årsskrift 1924, s. 34–39
- Svenning, Olle 1990. Maradonas tårar. Spelet kring VM. Stockholm: Fischer
- Svenning, Olle 1994. Straffarna i solen. Berättelser från fotbolls-VM. Stockholm: Fischer
- Svensson, Sigfrid 1938. »Årsfester från vår till höst i Sverige och Svensk-Finland.« I: Nordisk kultur. 22, Årets högtider. Stockholm: Bonnier
- Svensson, Sten 1959. Aktiebolaget Tipstjänst 25 år – en minnesskrift. Stockholm: Tipstjänst

- Sännås, Per-Olof 1998. Black Army. Huddinge: Action Bild
- Thompson, David 1987. Half-time. Football and the cigarette cards 1890-1940. London: Murray Cards International Ltd.
- Thurén, Torsten 1997. Medier i blåsväder. Den svenska radion och televisionen som samhällsbevarare och samhällskritiker. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige
- Tomkins, Richard 1980. Classic cricket cards. 154 collector's cigarette cards authentically reproduced in original colours perforated for easy detaching. New York: Dover Publications Inc.
- Tumba, Sven 1995. Mitt rika liv eller Den nakna sanningen. Stockholm: Sellin & partner
- Uffenbach, Zacharias Conrad von 1934. London in 1710. London: Faber & Faber
- Walvin, James, 1994. The people's game. The history of football revisited. Edinburgh: Mainstream
- Ware, Porter W. & Lockard, Thaddeus C. Jr 1980. P.T. Barnum presents Jenny Lind. The American tour of the Swedish nightingale. Baton Rouge and London: Louisiana State University Press
- Vemplew, Wray 1980. »Sports crowd disorder in Britain, 1870-1914. Causes and controls.« I: Journal of Sport History, Spring issue
- Wikberg, Karin 1993. »Idealism eller professionalism? En studie i den stora amatör-räfst 1945-1946. Del 1.« I: Idrott, historia och samhälle 1993, s. 109-149
- Wikberg, Karin 1994. »Idealism eller professionalism? Ledarna i amatörräfstens efter-spel 1945-1946. Del 2.« I: Idrott, historia och samhälle 1994, s. 85-122
- Yarwood, Doreen 1986. The encyclopaedia of world costume. New York: Bonanza Books
- Young, Iris Marion 1990. Justice and the politics of difference. Princeton: Princeton University Press
- Zethraeus, Amelius 1927. »Kåserande historik över Stockholms Kvinnliga Gymnastik-förening.« I: Föreningen GCI:s årskrift, 1927, s. 48-52
- Åberg, Alf 1978/1990. Vår svenska historia, Stockholm: Natur och Kultur
- Åkesson, Lynn 1991. De ovanligas betydelse. Stockholm: Carlssons bokförlag

Ett år med Karin och Carl Larsson och Framtidstro

Stiftelsen Nordiska museet under 1999

Nordiska museet, Sveriges nationalmuseum för kulturhistoria, är en självständig stiftelse med huvuduppgift att samla, bearbeta och förmedla kunskap om det svenska kulturarvet, om människors liv och arbete, för att kunna ge perspektiv på samhällsutvecklingen. Museet har statligt anslag och följer de av riksdagen beslutade målen för den nationella kulturpolitiken.

Arbetet inom museet under 1999 präglades i hög grad av de båda stora utställningarna *Karin och Carl Larsson, Konstnärshemmet i Sundborn* och *1000 år av Framtidstro*. Karin och Carl Larsson-utställningen drog sammanlagt drygt 240 000 besökare innan den stängde den 5 april. *Framtidstro* som fortsätter under nästa år har lockat till sig ett stort antal studiegrupper från framförallt högstadies- och gymnasieskolor. Det är tredje året i rad som Nordiska museet haft flera besökare per år än någonsin tidigare, 291 690 i museibyggnaden på Djurgården, 370 000 med besökarna på slott och gårdar inräknade och med vandringsutställningar totalt 522 690.

Kunskapsuppbäggande och forskning

En viktig uppgift för museet är uppbäggandet av ny kunskap. Detta sker dels genom *föremålsinsamling*, dels genom *dokumentation via fältarbeten och insamling av skriftligt självbiografiskt material* samt genom den bearbetning och forskning som kontinuerligt sker på museets samlingar

av föremål och data. Till grund för arbetet ligger *Nordiska museets forskningsprogram*, fastställt 1997 och vidareutvecklat i *Handlingsprogram för Nordiska museets forskning 1998–2000* (1998).

Föremålsarbetet har, förutom insamling, framförallt inneburit genomgång, uppordnande och bearbetning av särskilda föremålsgrupper för att förbättra tillgängligheten till dessa. Årets nykatalogisering uppgår till 782 accessionsnummer, varav 255 insamlade under 1999, resten gäller eftersläpning från tidigare år. Varje accessionsnummer kan innefatta ett eller flera föremål. Förberedande kontakter har tagits med Norsk Folkemuseum i Oslo för ytterligare deposition där av textila föremål ur den norska samlingen.

Fältarbetena har bl.a. gällt projektet *Livets skuggsida*, om hemlösa kvinnor i Stockholm och ett manuskript för en antologi som skall publiceras av regeringens kommitté för hemlösa har färdigställts. I denna undersökning fokuseras, liksom i de flesta andra, på kön, klass, generation och kulturell bakgrund. Vidare har dokumenterats *folkbollskultur i Kalmar* och *gymkultur i Stockholm*, båda som förarbeten för den kommande utställningen *Idrottshjältar*. Som en uppföljning av en 1970-talsundersökning har *Cellulosa-fabriken i Norrsundet* dokumenterats, nu med inriktning på datoriseringens konsekvenser för de anställda, ny ägarstruktur och nya managementstrategier. Fältarbetet på *Sollerön*, en uppföljning av en 1930-talsdokumentation, har bearbetats

till tryckfärdigt manuskript.

Insamlingen av *självbiografiskt material* sker framförallt genom frågelistor som sänds ut till ett antal »meddelare«, människor av olika ålders- och yrkesgrupper, som genom att besvara listorna bidrar med ett grundmaterial som senare kan användas av forskare. Årets frågelistor har haft som tema *Läs- och skrivvanor*, som syftar till att samla in kunskap om i vilka sammanhang människor använder sina läs- och skrivkunskaper, *Millennieskiftet*, där meddelarna fått berätta om sina tankar kring detta och på vilket sätt det firades, samt en specialfrågelista om *Behå*n. Forskning har också gjorts kring *Skor*. Båda projekten ingår i det större forskningsprojektet *Kläder och identitet*, som bedrivs i samarbete med Institutet för folklivsforskning. Ett annat föremålsforskningsprojekt rör *svensk 1700-talskeramik*; samtliga dessa tre projekt genomförs med forskningsmedel från Statens kulturråd. Det gäller också *Samhällsideal och framtidsbilder – tre nedslag i Nordiska museets insamling och dokumentation*, som klarlägger hur framtidsbilder och framtidsideal under tre olika tidsperioder har styrt museets föremålsinsamling och dokumentation.

Insamlingen av *ST-förtroendevaldas minnen och erfarenheter* har fortsatt i samarbete med Stats tjänstemannaförbundet och Tjänstemannarörelsens Arkiv och Museum, liksom insamlingen av *Lärarminnen från länderna runt Östersjön* i samarbete med institutioner i Finland, Estland och Litauen. Minnesinsamlingsmaterial från *Funktionshindrade* har redigerats till två olika publikationer. Berättelser från projektet *Judiska minnen* har färdigställts för publicering av Nordiska museets förlag.

En konferens om *skriftligt minnesmaterial* har anordnats av Nätverket för självbiografiskt skrivande, som i första hand

vänder sig till museer och arkiv som arbetar med frågelistor. Tidskriften *Självbiografen* har utkommit med ett nummer.

Inom området *bebyggelsehistoria* drivs i samarbete med läns museer och länsstyrelser i Sydsverige projektet *Sydsvenska timmerbyggnadstraditioner*, som skall resultera i en praktisk handbok. Likaså har arbetet inom nätverket *Industrihistoriskt forum och för industrisamhällets kulturarv* samt *Det samiska kulturarvet* fortsatt.

Tillsammans med Kungl. Tekniska Högskolan arbetar museet med projektet *EU 1383 Prevent*, som syftar till en kartläggning av klimatförändringars påverkan på organiska material i museisamlingar. I projektet deltar också Österrike, Tyskland och Slovenien. I samarbete med Tekniska museet, Folkens Museum – Etnografiska, Riksantikvarieämbetet, Nationalmuseum, Skoklosters slott och Naturhistoriska riksmuseet drivs det konserveringstekniska projektet *Ageless – Förvaring av museiföremål i syrefri miljö*.

I december togs beslutet att lägga ned INSAM, sekretariatet för datafrågor som letts av Nordiska museet. *Samdokorganisationen* leds av Samdokrådet, vars ordförande är styresmannen. *Samdoksekretariatet* vid Nordiska museet är knutpunkten inom organisationen och förmedlar kontakter och information, organiserar möten och seminarier samt verkar för teoretiskt och metodiskt utvecklingsarbete. Organisationens tidskrift *Samtid & Museer* har utkommit med fyra nummer. Sekretariatet har varit verksamt inom *Nordiskt nätverk för samtidsdokumentation och forskning vid museer*, *Norsam*, samt arrangerat metodkursen *Beskrivningar och musealisering*. Projektet *Svåra saker – ting och berättelser som upprör och berör*, ställer bl.a. frågan om *vad* och *vilka* som representeras i museisamlingar och utställningar. Projektet har lett till en utställning och

fältstation som Samdok i samarbete med Riksutställningar producerat och som börjat sin färd ut i landet i en utställningstrailer.

Museet har också deltagit i bl.a. *Nätverket för självbiografiskt skrivande* samt *Nätverket för måltidsmuseer i Norden*,

Den agrarhistoriska forskningen utvecklas på Sverigs lantbruksmuseum på Julita. Symposie- och seminarieverksamheten i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet och Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien har fortsatt med seminarierna *Flottnings historia i Sverige* samt *Kvinnor och jord*, vilka båda skall resultera i volymer i serien *Skriften om skogs- och lantbrukshistoria*. I denna serie har volym 13, *Agrarian Systems in Early Modern Europe*, redigerad av Britt Liljewall, publicerats. Del II i verket *Det svenska jordbrukets historia*, med titeln *Jordbruket under feodalismen*, författat av Janken Myrdal, har utgivits av Natur och Kultur/LTs förlag i samarbete med Nordiska museet.

Forskningscentrum, som inrättades i den nya organisationen 1998, har arrangerat sju interna forskningsseminarier då pågående forskningsprojekt presenterats och ventilerats, utarbetat remissvar på Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådets sektorsforskningsutredning samt medverkat i redogörelsen till Kulturdepartementet över museets kunskapsstrategier.

För att närmare knyta universitetsforskning och museiforskning till varandra har Forskningscentrum tillsammans med etnologiska institutionen vid Stockholms universitet med medel från Statens kulturråd initierat projektet *Kropp, kläder och identitet*.

Forskningscentrum handlägger också museets forskningsstipendieärenden. Det interna forskningsstipendiet har tilldelats intendent Johan Knutsson för

forskning om hur de ortskaraktäristiska möbelstilarna utformades under renässans och barock. Mats Rehnbergs stipendium för unga folklivsforskare tilldelades Pia Karlsson, doktorand vid Institutet för folklivsforskning, för en undersökning om reaktionerna på ett planerat moskébygge i Stockholm.

Forskningscentrum har deltagit i ansvarsmuseernas forskningsnämnds arbete samt medverkat i synopsarbetena för utställningarna *1000 år av Framtidsstro* samt *Idrottshjältar*.

Informationsbladet *Aktuellt i forskningsfrågor* har utkommit med sex nummer.

Biblioteket

Nordiska museets bibliotek är nationellt forskningsbibliotek för etnologi och kulturhistoria och ingår som en sektion i avdelning Dokumentation och forskning.

Nyaccessionen har omfattat ca 34 hyllmeter. Förutom inköp och gåvor sker en stor del av nyförvärven genom bytesförbindelser med ca 650 institutioner av skilda slag i många länder. 1 368 externa besökare har, förutom museets personal, använt sig av bibliotekets tjänster. Antalet utlån har uppgått till ca 2 400 varav ca 600 fjärrlån.

Biblioteket svarar för det svenska arbetet med *Internationale Volkskundliche Bibliographie*, vars huvudredaktion är knuten till universitetsbiblioteket i Bremen. Museets bibliotek har för detta verk under året sammanställt 1995 års publicering av etnologisk litteratur i Sverige.

Retroaktiv katalogisering för LIBRIS pågår kontinuerligt och f.n. är ca 25 % av bokbeståndet förtecknat i LIBRIS. Bibliografiska Meddelanden (förteckning över nyförvärv) har utkommit med ett nummer men nedlades under året. Nyförvärv kommer istället att publiceras på Bi-

bliotekets hemsida. Ett nytt databasarbete med *Kulturrehistorisk ämneskatalog* har inlett och bibliotekets hemsida har förnyats och f.o.m. nästa år kommer länkar att finnas till de nya databaserna, LIBRIS och till nyförvärvslistorna.

Möjligheterna att ge service åt besökarna har förbättrats bl.a. genom utökat antal forskarplatser samt besökardatorer, nyskyltning av fack etc. En ny informationsfolder har producerats och distribuerats.

Biblioteket har erhållit medel från Riksbankens jubileumsfond för symposium om museets samlingar som kunskaps- och forskningsresurs och bibliotekets roll i detta arbete.

Arkivet

Museets arkiv omfattar ca 12 000 accessioner varav ca 3 000 är större arkiv. Utifrån arkivets beståndsoversikt har en handlings- och åtgärdsplan upprättats och under året har 35 arkiv förtecknats. Bland annat har materialet från pristävlingen *Mitt hem*, genomförd 1942, slutförtecknats och registrerats i en databas, nu tillgänglig för forskning. Extra resurser har satts in för uppordning och förteckning av det väldiga General Motors-arkivet. Arkivsamlingen har under 1999 utökats med ett 70-tal arkivförvärv av skiftande omfattning.

Under året har det stora *filmprojektet* för att rädda museets unika dokumentära filmer från 1920–1940-talen avslutats. Projektet har bl.a. inneburit att ett 50-tal s.k. omvändningsoriginal restaurerats och överförts till duplikatnegativ samt kopierats. Arbetet har utförts vid Nationalbiblioteksavdelningen i Mo i Rana i Norge. Projektet har också omfattat museets 35mm-nitratfilmer som tvättats och överförts till video.

Arkivexpeditionen har, trots stängning vissa perioder på grund av ombyggnad, tagit emot 1 740 besökare och lånat ut 4 215 volymer arkivalier. Introduktionsdagar har arrangerats för etnologistudenterna vid Institutet för folklivsforskning och vid Södertörns högskola. Visningar har dessutom arrangerats för andra utbildningar, bl.a. Stockholms universitets arkivkurs.

Samlingarna

Nyförvärvade föremål har registreringsfotograferats, magasins- och dataplacerats. Extra resurser har lagts på registreringsfotografering för att minska flera års eftersläpning.

Digitalfotografering av museets korgsamling har fortsatt. Uppordning av textilmagasinen i Skansenberget liksom i Tyresömagasinen har fortsatt. Våtrengöring av glassamlingen har påbörjats.

Resurserna för vård och konservering har till stor del måst användas till att åtgärda de skadedjursangrepp som grupper av föremålssamlingarna har utsatts för. Frysning och rengöring avskadedjursangripna textilier har kunnat genomföras tack vare ett engångsanslag från Kulturdepartementet. De samiska textilierna omhändertogs i Munkhättan och har nu fått permanent magasinsplacering där. 1 400 textilier har rengjorts på Kulturarvet i Falun och nu återförts till magasinsplacering i Centralmagasinet på Julita.

Övrigt arbete har gällt vård och konservering av föremål som använts i museets utställningar eller som lånats ut till andra museer och institutioner. Den största insatsen gjordes för museet i Ystad samt för Kulturen i Lund till deras gemensamma satsning kring renässansen, då ett stort antal dräkter och dräktdetaljer lånades ut. I samband med Åjttes och

Nordiska museets utställning *Trumtid*, konserverades museets enastående samling av samiska trummor.

Den möbelgrupp, formgiven av Carl Westman, som inköptes 1998, har genom extra medel kunnat konserveras och under hösten anlitas också en papperskonserverator för arbete i arkivets samlingar.

En genomgång har gjorts av museets samling av sjukt glas tillverkat av Kungsholms glasbruk tillsammans med en konserverator från Riksantikvarieämbetet vilka driver ett projekt om glasjuka.

Magasinssektionen har ombesörjt ca 225 rekvisitioner avseende ca 1 600 föremål, utfört ca 165 transporter av föremål, huvudsakligen till och från centralmagasinet på Julita och magasinerna i Munkhättan. Vidare har transporter utförts för hämtning och återlämnande av föremål till utställningar m.m. Sammanlagt har 2 500 mil transporter med lastbil och 2 400 mil med personbil utförts.

Mycken tid ägnas åt service åt andra institutioner och åt allmänheten. Förfrågningarna om vård och konserveringsfrågor uppgår till ca 1 500 per år.

Centrum för kulturhistorisk fotografi inrättades den 1 juli 1998 och har till uppgift att leda och stimulera till utveckling, tillgängliggörande och forskning kring fotografiska samlingar samt generellt kring kulturhistorisk och dokumentär fotografi. Sektionen omfattar Fotosekretariatet, Fotoenheten samt Bildbyrå.

Fotosekretariatet, som är sekretariat för det nationella Fotorådet har arrangerat konferensen *Nyhetsbilder – etik – påverkan*, i samarbete med Styrelsen för psykologiskt försvar. Konferensen behandlade nyhetsbildens slagkraft, påverkan och ställning som trovärdigt samtidsdokument. Vidare hölls konferensen *Bilden i museer, arkiv och bibliotek*, som behandlade

vårdproblem, värderingskriterier vid urval inför gallring samt registrering av fotografier på dokumentnivå. Ett tiotal föredrag och presentationer av sekretariatets verksamhet har hållits, bl.a. vid fotomässan i Göteborg.

Rapporten *Vad kan vi bevara? Rekommendationer och värderingskriterier för urval och gallring av fotografier* har sammanställts och sänts ut på remiss till museer, arkiv och bibliotek. Boken *Verklighetsbilder? Om fotografier och fotografier i museernas samtidsdokumentation*, som diskuterar museernas arbete med fotografi, har publicerats och informationstidningen *Kontakt* har utkommit med två nummer.

Sektionen har ansvarat för de båda fotografiska utställningarna *Tre sätt att se, Lima bortom mannaminne* samt avsnittet om August Strindberg som fotograf i utställningen *Strindberg på Nordiska museet*.

Fotoenheten svarar för det fotografiska arbetet för museets olika verksamheter: utställningar, fälтарbeten, arkiv, bildbyrå, registrering och digitaliseringsutvecklingen. Enhetens fotografier anlitas ofta för fotoillustrering av förlagets utgåvor.

Mats Landin har dokumenterat landskap och byggnader samt fotograferat vid en heminventering, allt ingående i Solleröprojektet. Han har också påbörjat en fotografisk dokumentation, *Industrispår*, längs järnvägen Stockholm – Göteborg. Peter Segemark har dokumenterat *Fotboll* och Charlotte von Friedrichs, som arbetat som praktikant, *Människor på ett Gym, Sports Club*, i Stockholm, de båda senare för utställningen *Idrottshjärtat*.

Negativregistreringen har registrerat 406 acetatnegativ, 233 färgnegativ, 21 småbildsfilmer i färg, 72 stordior, 7 CD-skivor samt 121 glasplåtar ur Limasamlingen.

Omkring 1 650 glasplåtar har rengjorts och omkuperats. Registrering

och omkonvertering av Kerstin Bernhards samling pågår. Negativregistreringen har ombesörjt 146 reprobeställningar, 760 bildbeställningar och 733 beställningar åt bildbyrån. Totalt har plockats fram 4 500 negativ. Vidare har ombesörjts ca 120 kapslar med monteringsbeställningar.

Bildbyrån arbetar för att tillgängliggöra museets stora bildskatt via marknadsföring och försäljning av bilder. Vid årets ingång levererades samtliga beställningar på traditionella medier, papperskopior eller diafilm. Vid årets slut sker ca 80% av bildleveranserna digitalt via e-post eller cd-skiva. Byrån leder också digitaliseringsarbetet som hittills omfattat ca 5 000 fotografier. Mycket arbete har lagts ner på att bygga upp rutiner för in-scanning och registrering av digital bild samt att konstruera en databas för bildsamlingarna.

Mediacentrum

Mediacentrum är involverat i så gott som samtliga projekt som rör utställningar i museet.

Detta arbete styr hela sektionens verksamhet: formgivning, teknisk produktion, AV-produktion, ljussättning, IT m.m. Sektionen ansvarar också för underhållsarbetet i basutställningarna.

Centret svarar för museets webbplats liksom för både det centrala framtidsstroprojektets och museets egen framtidsstrutställnings hemsidor. Även arbetet med text-, tryck- och grafiska medier, som textredigering och grafisk produktion till utställningar, affischer, programtryck ombesörjs av Mediacentrum.

Utvecklingen av användningsområdena för cd-guiden har fortsatt. Till 1000 år av Framtidstro producerades två cd-versioner, en för vuxna och en för barn.

Utställningar

En lång rad utställningar, förutom de tidigare nämnda *Karin och Carl Larsson* samt 1000 år av Framtidstro, visades. Från 1998 stod *Karin och Carl Larsson* kvar, *Broderat – Slöjd*Jul 98*, *Trumtid*, *Kulturhuvuden* samt *Staden*.

Under året öppnades: *Strindberg på Nordiska museet*, (22.1); *Lima bortom mannaminne*, (mars); *Spionen*, (24.4); *Tre sätt att se. Fotografier av Marie Hoeg, Inka Ruta och Britt Marie Trensmar*, (3.10); *Den dansande damastvävaren*, (24.10, då även boken om Carl G. Widlund presenterades); *ABBA – The Exhibition*, (7.11); *Slipsar – en flärdfull historia*, (14.11), då även boken *Slipsar* presenterades samt *Vävar – Slöjd*Jul 99* i samarbete med Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund.

På Tyresö slott återöppnades den 11 juni *Napoleonsamlingen* och temat för sommarens visningar var *Från empire till satir – Napoleons inverkan på konsten*.

Under året har ett antal vandringsutställningar turnerat i landet, *Vargen*, *Smide*, *Ljuva ögonblick – stunder av längtan* samt *Vad mina ögon sett*, den senare finns även i Internet-version. *Kerstin Bernhard-utställningen* har visats på Julita gård.

Ett stort antal program arrangerades i anslutning till utställningarna. Till Karin och Carl Larsson-utställningen kan nämnas två heldagar med föreläsningar under temat *Möten på ont och gott*, *Carl Larsson och hans samtida* och *Textilt på Karins tid*. Till 1000 år av Framtidstro arrangerades bl.a. tre temadagar, *Framtid och identitet*, *Skönhetsfabriken* samt *Framtidens kommunikation*.

Barn, ungdom och skola

Lekstugan har, som under tidigare år, dragit en stor barnpublik. Under helgerna och under sportloven har en stor mängd särskilda program arrangerats.

I anslutning till utställningen *Spionen* arrangerades en *spionverkstad* och till *Framtidstro* en filmverkstad, *Framtidssåpan*, som sedan turnerat landet över. Den senare i samarbete med Utbildningsradion. *Mästarnas möte – en historisk debatt* anordnades också i anslutning till samma utställning.

Sektionen har också arrangerat en konferens om *Barnverksamhet vid museer kring Östersjön*.

Arbetet för funktionshindrade

Museet har som målsättning att göra samtliga utställningar och publika platser i museibyggnaden tillgängliga för besökare med olika funktionshinder. Framförallt har man arbetat med synskadade. Mycket arbete har lagts ned på anpassning av utställningen *1000 år av Framtidstro*. Cd-guiden i kombination med reliefer och föremålskopior har väsentligt förbättrat synskadades och dyslektikers möjligheter att uppleva utställningen.

Broschyren *Museum för alla. Om Nordiska museets handikappverksamhet* har producerats och distribuerats.

En *rekvisitalåda* till utställningen *Dukade bord* har färdigställts.

Publicering

Nordiska museets förlag är landets största museiförlag med utgivning av såväl vetenskaplig som populärvetenskaplig litteratur samt handböcker, rapporter m.m. nödvändiga för arbetet inom landets museiväsen. Förlaget uppfyller där-

med en viktig roll i ansvarsmuseiuppgdraget.

Förlaget har under året utgivit: *Rikets ögon och öron. Spioner, spaning och säkerhetstjänst i Sverige*, av Thomas Jonter. *Strindberg och Nordiska museet*, av Hans Medelius. *Artur Hazelius, Nordiska museets och Skansens grundare*, av Ingrid Bergman. *Somrarna på Skangal*, av Catharina Palme. *Den dansande damastvävaren*, av Berit Eldvik. *Slipsar*, av Inga Wintzell med foto av Mats Landin. *Svenska kakelugnar*, av Britt, Ingemar och Pontus Tunander samt vägledningen *Nordiska museet – Sveriges museum för kulturhistoria*, även i engelsk version.

I serien *Skrifter i skogs- och lantbruks-historia: Agrarian Systems in Early Modern Europe*, red. Britt Liljewall.

I rapportserien: *Museer som minnen – minnen av museer*, red. Rolf Kjellström och Gunnar Ternhag. *Verklighetsbilder. Om fotografer och fotografier i museernas samtidsdokumentation*, red. Eva Dahlman. *Mus och människa. Om IT som kulturellt fenomen*. Red. Eva Fägerborg & Christina Westergren. *Felixsjälen – om industriell potatisproduktion på Procordia Food AB*, av Niklas Ingmarsson. *Industriarvet i samtiden*, red. Eva Silvé & Maths Isacson.

Årsboken *Fataburen* hade temat *Leva med naturen*. Redaktör var Cecilia Hammarlund-Larsson.

I samarbete med Riksförbundet för Trafik och Polioskadade har publicerats *Naken vill jag leva – unga med funktionshinder berättar*, med text av Catharina Magnusson och foto av Jessica Wallin, samt *Och alla vi anhöriga. Anhöriga till funktionshindrade berättar*, redigerad av Catharina Magnusson.

Av *Det svenska jordbrukets historia* har vol. 2 *Jordbruket under feodalismen 1000–1700*, av Janken Myrdal utgivits av Natur och Kultur/LTs förlag i samarbete

med Nordiska museet.

Rig. Kulturhistorisk Tidskrift, som utges av Föreningen för svensk kulturhistoria i samarbete med Nordiska museet och Etnologiska institutionen vid Lunds universitet har utkommit med fyra nummer.

Kulturhistoriska bokhandeln

Kulturhistoriska bokhandeln saluför ca 500 titlar inom svensk kulturhistoria liksom souvenirer, vykort, kopior av föremål ur samlingarna m.m. Till varje ny utställning utvecklar bokhandeln nya produkter och relevant litteratur tas in till försäljning.

Karin och Carl Larsson-utställningen innebar en dubbling av omsättningen. Även ABBA-utställningen ökade under hösten omsättningen betydligt.

Nyheter för året är bl.a. ett kattuntryck ur Berchsa samlingen samt damstservetter tillverkade av Klässbol i anslutning till boken *Den dansande vävaren* och utställningen om damastvävaren Carl G. Widlund.

En aktuell boklista över bokhandelns sortiment ges ut två gånger om året.

Forskningscentrum och Institutet för Folklivsforskning

I den nya organisationen från 1998 finns ett *Forskningscentrum*, lokalmässigt placerat i Lusthusporten, med en forskningsledare och en forskningsintendent. Ordförande i Nordiska museets *Forskningsråd* är den Hallwylske professorn Åke Daun och museet har ett fastställt *forskningsprogram*. Etnologiska institutionen vid Stockholms universitet finns anknuten till museets *Institut för folklivsforskning*, men flyttar under 2001 till universitetscampus i Frescati. Nordiska museet fortsätter samarbetet med Stockholms universitet,

men vidgar som ansvarsmuseum för kulturhistoria sina kontaktytor också till att gälla andra institutioner, universitet och högskolor.

Under året har museets nämnd fattat beslut om utlysning av den *Hallwylska professuren* för återbesättning när professurens nuvarande innehavare Åke Daun går i pension sommaren 2001. Nämndens ordförande, fv. Rektor Magnificus vid Uppsala universitet, professor Stig Strömholm, leder arbetet med återbesättningen och handläggare är museets forskningsledare, fil.dr Bo G. Nilsson.

Julita – Sveriges Lantbruksmuseum

Julita gård i Katrineholms kommun utgör en avdelning inom museet som redovisas som en särskild resultatenhet med jordbruk och skogsbruk. Julita har ansvar för bl.a. genbanksområdet, biologisk mångfald och lantbruksområdet. Utvecklingsprojekt inom dessa områden har genomförts bl.a. med Riksantikvarieämbetet, Naturhistoriska riksmuseet och fri-luftsmuseerna. *Julitaförbundet* marknadsför Julita och ansvarar för den publika verksamheten.

Julita gård med sin värdefulla herrgårdsmiljö och med *Sveriges lantbruksmuseum* har under de senaste åren alltmer vunnit nationell och internationell uppmärksamhet. Gården med sitt rationellt drivna jordbruk, skogar och fiskevatten samt med lantbruksmuseum driver en mångfacetterad verksamhet som bl.a. omfattar biologisk mångfald, domesticering och genetik, jordbruksteknik samt landskapets utveckling, agrar- och hortikulturhistoria samt med de traditionella kulturhistoriska utställningarna som tar upp godset i ett långt tidsperspektiv.

Landskapet kring Julita, med olika od-

lingsformer, vittnar om att människor brukat jorden där i långa tider. Syftet med projektet *Markernas Visdom* är att genom parallella studier av kartmaterial, arkivhandlingar och spåren i landskapet konkret tydliggöra landskapsstrukturen genom tiderna. Projektet har hittills avsett två vandringsleder genom två olika kulturmiljöer, odlingslandskapet och skogen. En agrarhistorisk landskapsanalys över delar av Julita under 1700-talet har genomförts under ledning av Avdelningen för Agrarhistoria vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Målet med *Markernas Visdom* är att Julita på sikt också ska kunna vara ett kulturlandskapsmuseum.

Utvecklingen av *Sveriges Lantbruksmuseum* fortsätter, framförallt med förberedelser för en agrarhistorisk utställning i den gamla stenladugården, vilken efter renovering erbjuder över 1 000 kvm i utställningsyta. Samarbetet med Sveriges Lantbruksuniversitet har utvidgats till att omfatta kursverksamhet på Julita för främst agrarstuderande. Undervisningen, både teoretisk och praktisk, omfattar ämnen som domesticerad mångfald och genbanker, kulturlandskap, redskapsutveckling samt slätter och hamling.

Ett omfattande arbete med kontinuerligt underhåll av byggnader har fortsatt, liksom vård av hagmarker. I gårdsarkivet har uppordning och registrering fortgått. Nya utställningslokaler planeras i Vagnslidret med Lantbrukarnas Riksförbund som bidragsgivare. Täckdikning på arrendejordbruket har genomförts.

Julita är en stimulerande miljö för modern undervisning. Genom att arbeta och bo på Julita kan elever tillgodogöra sig den kultur- och naturmiljö som godset erbjuder. Verksamheten tar ämnesövergripande upp aktuella frågor som genteknologi, främlingsfientlighet, miljöfrågor m.m. sedda i historiskt perspektiv.

Lägerskolan har besökts av drygt 400 mellanstadieelever och *Miljökollot* av ca 100 barn, förutom ett flertal grupper från olika utbildningar. Julita har också varit fadderföretag åt elever från åk 1 på Företagargymnasiet i Katrineholm.

Kulturarvet i Falun

Kulturarvet har arbetat med olika typer av databaserade register, registrering och renskrifter av manuskript, allt för att öka tillgängligheten av museets samlingar. Museets nyförvärv har lagts in i föremålsdatabasen och föremålsplaceringar i magasinets databasen.

Kulturarvet arbetar även på uppdragsbasis och har matat in registreringsblanketter för Tuna Hembygdsförening, Dalarnas museum i Falun, Leksands kommun samt Carl Larsson-gården i Sundborn, samtliga i Dalarna.

Textilmuseet i Högbo

Uppordning har påbörjats av de textila föremålen ur depositionen av Gästriklands hembygdsförenings arkiv och förberedelser för uppordning av textilmuseets eget arkiv har påbörjats.

Sammanlagt åtta temadagar har arrangerats i maj och september med föredrag och möjligheter för besökare att pröva på olika textila tekniker. Till butiken har nya materialsatser för korsöm och pinnspets tagits fram.

Utställningen *Återbruk* pågick hela året. Den 15 april öppnade utställningen *Märta Måås-Fjetterström* och pågick året ut. En mindre skärmutställning presenterade f.o.m juni månad *Föreningen för Svensk Hemlöjd 100 år*.

Besökare

För tredje året i följd har besöksiffrorna ökat i Nordiska museet, särskilt vad gäller gruppen barn och ungdom. Sammanlagt hade Nordiska museets huvudbyggnad under 1999 291 690 besökare, en ökning med 31 000. *Karin och Carl Larsson-utställningen* lockade sammanlagt drygt 240 000.

Antalet högstadie- och gymnasieklasser som gjort studiebesök i utställningen *Framtidstro* uppgick till 18–20 klasser per dag, vilket är mer än en fördubbling mot tidigare.

Julita gård och museer hade under året 60 035 besökare, Svindersvik 1 757, Tyresö slott 10 802 (förutom de ca 15 000 som deltog i midsommarfirandet i parken) samt Textilmuseet, Högbö, 3 079 besökare. Till Matsgården i Rättvik kom 672 besökare. Nordiska museet har ökat sin aktivitet ute i landet genom att sända ut vandringsutställningar, flera i samarbete med läns museerna. 1999 var besöksiffran för dessa vandringsutställningar så hög som 151 422. Det totala antalet besökare i museets samtliga anläggningar samt på vandringsutställningarna är drygt en halv miljon eller 522 690 personer, vilket är den största besöksiffran hittills i museets historia.

Nordiska museets nämnd

Nämnden har utgjorts av professor Stig Strömholm, ordförande, kommunalrådet Jan Larsson, vice ordförande, styresmannen Lars Löfgren, sekreterare, ombudsmannen Kjersti Bosdotter, direktör Dan Brändström, biskop Caroline Krook och lantbrukare Caroline Trapp. Revisor har varit aukt. revisorn Bo Suneson, KPMG.

Samfundet Nordiska museets & Skansens Vänner

Vännernas år har präglats av intensiv programverksamhet och starkt ökande medlemsantal. Som vanligt började året med den traditionella *julgransplundringen* med underhållning av Sollentuna folkdanslag som ledde lekar och dans kring granen samt av Apan Jocko.

Att klä en 1700-talsdam var ämnet för ett februaribesök på Almgrens sidenväveri, där deltagarna dels fick lyssna till berättelsen om hur silke kommer till, dels fick veta hur för sin tid praktiskt, genomtänkt och vackert en 1700-talsdam klädde sig.

150-årsminnet av August Strindbergs födelse firades med att intendent Monica Carlheim-Gyllensköld i Strindbergutställningen berättade om hur författarens kvarlåtenskap hamnade på Nordiska museet. Programmet upprepades den 28 oktober.

Har djur humor?, kåserade förre chefen för Skansens naturhistoriska avdelning, Pelle Palm, om utan att nöjaktigt kunna besvara hur det förhåller sig.

Nära nittio *nya vänner* samlades den 15 april, då förra avdelningschefen Ingrid Bergman berättade om Hazelius och Nordiska museets och Skansens tillkomst. Peter Blom kåserade kring arkitekten Isak Gustaf Clason, varpå följde rundvandring.

Cathrine Mellander guidade på *Svindersvik* en kylig majkväll. Hon berättade särskilt om köksflygeln, vars historia hon ägnat sig åt att reda ut med bidrag från Vännerna.

Den 16 maj samlades 55 Vänner på Skansen till Pelle Palms absolut sista *gökotta* och fick lyssna till hans fågelimitationer och Taubemelodier till gitarr. En glad avslutning på en mångårig tradition.

Årsmötet den 20 maj samlade 90-talet Vänner. Förhandlingarna leddes av ordföranden, Johan Nordenfalk. Lena Kättström-Höök och Ingeborg Borgenstierna informerade om höstens utställning *1000 år av Framtidstro*. Göran Martling underhöll elegant med Karl Gerhard-kupletter. Vännerna fick den 23 oktober en förhandsvisning av Framtidstro.

Vårsäsongen avslutades med en *Värmlandresa* med intendenten vid Värmlands museum, Barbro Järliden, som ciceron. Där besågs bl.a. Värmlands museums nya byggnad, Mårbacka, Sahlströmgården, Rackstadsmuseet och Oppstuhage. Ett besök på Klässbols linneväveri avslutade resan.

Höstutflykten gick den 23 september till *Textilmuseet i Högbo* samt *Länsmuseet Gävleborg*. Ingrid Bergman berättade om textilmuseet och samlingarna beskådades. Efter lunch på Högbo bruk ställdes färdan till Gävle där konstsamlingen, Gunnar Cyrénrummet m.m. besågs liksom länsmuseets version av projektet Framtidstro, här kallat Oron är vårt hopp.

Ett 25-tal vänner vandrade den 9 oktober med Leif Johansson på *Skansen* där de fick lära sig det mesta om gamla mått samt tröskning med slaga. Den 13 oktober var det besök på *Klädkammaren* med dess chef, Ann Resare, som ciceron. En *ljusvandring* på Skansen den 19 november gav mycket att tänka på om forna dagars ljus, eller snarare brist på belysning.

Auktionsverkets chef, Niclas Forsman, välkomnade den 21 november till en visning av *höstkvalitetsauktionen* och visade både äldre konsthantverksföremål och den imponerande samlingen modern konst.

Hur skulle Fars dag firas om inte med en visning av den nya utställningen *Slip-sar*. Ingrid Roos Björklund och Inga

Wintzell berättade om denna manliga halsprydnad.

Vännernas ordförande, Johan Nordenfalk, inbjöd den 1 december till en kväll på *Riddarhuset* där han berättade om husets historia samt visade runt i salongerna.

Aldrig har så många Vänner bänkat sig i Seglora kyrka som vid *Luciafirandet* en kall decemberkväll men med stämningsfullt värmande ljus i kyrkan. Oscars församlings flickkör sjöng. På Gubbhyllan väntade glögg och kåseri om italienska julkrubbor av Cecilia Hedvall från Italienska kulturinstitutet.

Samfundets styrelse har utgjorts av ambassadör Johan Nordenfalk, ordförande, direktör Jan O. Berg, skattmästare, styresman Lars Löfgren, sekreterare. Övriga ledamöter har varit chefen för Skansen, Anna-Greta Leijon, professor Bo Grandien, fru Birgitta Jungner, informationschef Göran Wessberg samt chefen för Stockholms auktionsverk, Niclas Forsman. Till nya ledamöter valdes vid årsmötet Erik Åfors, Elisabeth Edholm-Fernström och Birgitta Lindmarker. Revisorer har varit aukt. revisorn Per Björngård och direktör Lars-Erik Bergstrand. Inköpsnämnden har bestått av ordföranden, skattmästaren och sekreteraren. Ansvarig för kansli och program har varit fil.mag. Birgitta Lindmarker.

Vännernas gåva till Nordiska museet under året är en flygel, medan Skansen erhållit bidrag till en fågelvoljär.

Samfundet hade den 31 december 2 128 medlemmar, varav 118 ständiga.

Skansenåret 1999

För en mer detaljerad sammanställning hänvisas till särskild årsredogörelse som kan beställas från Skansen

Traditioner, hantverk, årsfester

Tid har varit Skansens tema under året. Under den dubbeltydiga rubriken *Skansen har tid* har besökarna kunnat uppleva livets och årets högtider samt följa bondens arbetsår med vårbruk och sådd, slåtter och skörd.

I Seglora kyrka har hållits gudstjänster samt ett stort antal bröllop och dop och i Missionshuset har olika trossamfund hållit gudstjänster utom under den kallaste årstiden.

Skansens spelmän har spelat låtar i Bollnässtugan, främst under sommarhalvåret och också medverkat vid folkdanslagets uppvisningar. Under vårvintern och hösten kunde man lyssna till sagor och berättelser i Älvrosgården. Samma årstider har familjen Edlund bakat tunnbröd i Bagarstugan och vid Fågeldammarna har familjen Wikström från Möja halstrat sotare och rökt böckling. Stadskvarterens verkstäder har hållits öppna för besökare sexton hantverksdagar.

Vårrustardagen den 25 april vände sig till alla som har hus och trädgård och till handahöll information om takläggning, målning, fönsterrenovering och annat bygghantverk.

Valborgsmässoafton firades traditionsenligt med fanborg, Stockholms student-sångare, mösspåtagning, Slå katten ur tunnan, fackeltåg och bål. Talet till våren hölls av Hans »Lelle Printer« Dahlman och för dansmusiken svarade Ballroom Big Band.

Trätäljdagar arrangerades 19–20 juni i samarbete med Föreningen Trätäljarna och Stockholms knivförening. Vid Bollnässtorget arbetade trätäljare, knivmakare och smeder och här visades även utställningen Landskapets knivar.

Nattvaket var ett nytt program natten mellan den 21 och 22 juni, dvs. vid sommarsolståndet. Skansen stängde inte sina grindar utan bjöd på överraskningar hela natten: Folketro och fåbodliv, dans, midnattsmässa och nattbio, poesi i soluppgången och naturvandring. På morgonen var frukosten framdukad och Skansenkören sjöng.

På temat *Livets högtider* har besökarna under sommaren kunnat ta del av dop och bröllop, så som det gick till under förra seklet. Förberedelser för barndop gestaltades i Moragården medan man i Oktorpsgården, Hazeliushuset och Arbetarbostaden visade hur bröllopsfirande förbereddes på landet och i staden. Livets högtider har även åskådliggjorts genom fokusering på framförallt de allmogemålningar med bibliska motiv, som finns i de kulturhistoriska husen. Temat Livets högtider är ett samarbete med Svenska kyrkan i Stockholms stift och Sveriges Kyrkliga Studieförbund.

Midsommar firades traditionsenligt med lekar och danser på Tingvallen med Skansens folkdanslag och spelmän, dans på Galejan och Bollnässtorget samt scenprogram på Solliden med bl.a. folkmusikgruppen Väsen.

Bollnäs dagar arrangerades 13–15 augusti med folkmusikgruppen Grovt &

Grannt, teater med elever från Torsbergsskolan och hantverk. Maj-Britt Andersson, författare till *Husbibeln*, visade målningarna i Bollnässtugan och Delsbogården.

Året *lindagar* 26–29 augusti ingick i serien I skördetid. Skansens Byalag hade en framträdande roll med repslagning, linberedning och byk. Föreningen Knyppelpinnarna knypplade i Delsbogården. På Tingsvallen visades linklåder under presentation av Hasse Jordan. Skansen-kören bidrog med sång.

Vid Målarvästarnas 100-årsjubileum ordnades utställning och information om *Måleri i tiden* den 4–5 september. Dekorationsmålare demonstrerade marmorering, ådring och dekorationsmålning. Rödfärgskokning och pressning av linolja visades också.

Dags för fisk i samarbete med Stockholms läns yrkesfiskare och fiskodlare var det den 18–19 september med provsmakning, information och försäljning.

Höstmarknad som för 100 år sedan arrangerades av Skansens Byalag den 25–26 september. Försäljning av hantverk, karameller och mycket annat, folkliv och djur, dans, spåkärning och gycklare, mat och dryck lockade många besökare.

Flyttlags för statarna var det när *Slankvekan* började den 24 oktober.

Den 28 november kröntes *Sveriges Lucia* av Herman Lindqvist på Sollidenscenen. Där medverkade också Stockholm Rotay Brass och Sofia Vokalensemble och presentatör var Ulf Elfving. På *Luciadagen* den 13 december uppmärksammades ljusdrottningen på Skansen på två sätt: I Ordenshuset visades Luciafirande som på 1930-talet med Lucia och tärnor från IOGT-NTO:s juniorförening i Vendelsö och Sveriges Lucia med tärnor uppträdde återigen på Sollidenscenen där det blev

sång av Sofia Vokalensemble samt festfyrvärkeri. Arrangemanget var ett samarbete med tidningen Året Runt.

Från slutet av november pågick *julförberedelserna* med halmslöjd, ljusstöpning och bakning. Julbord dukades på gammalt vis i Ekshäradsgården, Delsbogården, Statarlängan och Oktorpsgården och i några hus kläddes julgranar. I Hornborgastugan visades hur en jordlös familj kunde fira sin enkla jul vid mitten av 1800-talet. I Boktryckarbostadens sal var dukat till juldags- eller annandagskaffe.

Julmarknadssöndagarna inföll den 28 november, 5 och 12 december. Den sista dagen ösregnade det, men i övrigt var kommersen livlig. Publiken bjöds på dans kring granen, barnen fick träffa Posttomten och i hus och gårdar pågick hantverk och julstök. Skogaholms kök höll öppet med dofter av kryddor och grytkok. I år dukades också kaffebord i Posthusets sal.

Skansens stjärngossar började, som traditionen bjuder, sina vandringar med sång i hus och gårdar på Annadag jul, liksom de gjort vid nyårs- och trettonhelgerna.

I samband med *Vinterfestivalen* dagarna kring millennieskiftet fanns på Skansen och vid huvudingången isskulpturer liksom på Djurgården i övrigt, designade av konstnärer från Jukkasjärvi. På berget vid spegeldammen visades ljusspel och på Bredablick syntes långväga en ljusillumination som på tolvslaget nyårsafton växlade årtal från 1999 till 2000.

Nyårsaftonen bjöd på ett extra stort program och TV-sändningen från Sollidenscenen började redan kl. 23.30. Tidigare under dagen sände olika radio- och TV-kanaler reportage från Skansen. I scenprogrammet, vars huvudpunkt var Nyårsklockan med Margaretha Krook,

medverkade Lena Willemark, Olle Persson, Christian Lindberg och Midvinterkören under ledning av Eric Ericson. Till festfyrverkeriet framfördes specialkomponerad musik av Ragnar Grippe.

Spektakulärt, litterärt, musikaliskt

I samarbete med De Litterära Sällskapen har programserien *Sällskapsliv – litterära matinéer* arrangerats på söndagar under februari – mars, då Anna-Maria Lenngren, Michail Bulgakov, Gustaf Larsson, Ellen Key, Albert Engström och Ruben Nilsson presenterades. Serien återkom under hösten med tre program med presentation av nya författare.

En ny programserie, *Författare i tiden*, startade den 20 mars. Ernst Brunner var premiärgäst, följd av Marianne Ahrne, Agneta Klingspor, Theodor Kallifatides, Stig Ramel och Björn Ranelid. Även denna serie återkom under hösten med sju program och med nya författare.

I Seglora kyrka började musikstunderna i mars och återkom regelbundet med tyngdpunkt på sommaren med serien *Musik i sommarkväll*. Den 20 och 21 mars framfördes *Jungfru Maria – Vårfrun* i Seglora kyrka. Medverkande var Solveig Ternström, Anja Andersson, Barbro Ulvarsson, Hampus Kirsch, Gösta Enar och Ivar Rendahl.

Visserien *Si go'åfton* hade premiär i Novilla den 15 april under medverkan av bl.a. Black Velvet Band, Ulf Bagge, Gisela Nordell, Gunvor Pontén, Gösta Enar och Skansenkören.

Orienterarna i den internationella tävlingen *Park Worlds Tour*, – världselit från 50 länder – visade upp sig med start, mål och program den 23 april. Skansens Amatörteatersällskap framförde *I Ruska-by skola* i Ordenshuset 1–2 maj.

Rädda Barnen informerade den 6 maj om sin verksamhet, under medverkan av Clownen Manne, Bålsta Big Band och arabisk och grekisk musik med elever från Ärvingskolan.

Folknykterhetens Dag firades med appelltal, och barnteater i Ordenshuset. Samarangör var Lokalföreningen Brofästet på Skansen av IOGT-NTO.

Den 16 maj arrangerades *Stora hattparaden* och *Motorhistoriska dagen* i samarbete med Åhléns och Nordiska museet. *Ungdomsringens dag* den 22 maj gick i folkdansens tecken. *I De litterära sällskapens dag* den 23 maj med ett 20-tal programpunkter medverkade Dan Anderssonsällskapet, Bellmanssällskapet och Karin Boye-sällskapet.

Kulturskolans dag den 26 maj bjöd på massor av musik från pop till kammarmusik samt teater och stor festkoncert och radioprogrammet *Rally* gästade Skansen den 28 maj med ett direktsänt program från Sollidenscenen. Den 29 maj drog *Hälsingehambon* in med tävlingar, danssuppvisningar, hamboskola m.m. *Musik i sommarkväll* i Seglora kyrka bjöd på nio konserter med en lång rad artister. FöreningsSparbankens familjedag den 30 maj bjöd bl.a. på Siw Malmkvist Show.

Pensionärernas dag den 3 juni arrangerades i samarbete med PRO, SPF och RPG och bjöd bl.a. på festprogram med Hans Josefsson, Thore Skogman och Lasse Kühlers dansare.

Den 5 juni var det premiär på Lars Forsells pjäs *Söndagspromenaden* med *Skansens Amatörteatersällskap* och de återkom i augusti med en serie Glimtar från 1800-talet. Den 10 juni firade Astrid Lindgrens Barnsjukhus sin 1-årsdag med en mängd aktiviteter och den 13 juni gavs konsert med *Alice Babs*, *Chalie Norman* och *Kjell Öhmans orkester*.

Hela sommaren, från den 15 juni till 28 augusti var det *dans* för allmänheten på Skansens dansbanor och den 29 juni var det premiär för den första av sju kvällar med *Allsång på Skansen*, direktsänd i TV med Lasse Berghagen som allsångsledare och med Lill-Babs, Charlotte Nilsson och Kalle Moraeus som premiärartister.

Kammarmusikserien på Skogaholm inledes den 7 juli med fransk och italiensk 1600-talsmusik och följdes av ytterligare tre konserter. Den 8 juli var det dags för populärkonserterien *Live på Skansen*, vilken fortsatte under sommaren med bl.a. Ulf Lundell, Eva Dahlgren, Rhapsody in Rock med Robert Wells m.fl. *Blå måndag*, jazzserien med Arne Domnérus som värd pågick fyra kvällar. Det musikaliska tidsfördrivet *Åhlström – ett bellmanskt tidsporträtt* framfördes på Tottieska malmgården med flera föreställningar.

Bellmansdagen firades som vanligt i 1700-talsanda med herrgårdsliv, mat och bellmanssånger. Årets svenska och amerikanska Jenny Lindstipendiater, Marika Schönberg och Tamara Mesic gav konserten *På sångens vingar* den 15 augusti, ackompanjerade av årets Wilhelm Freundstipendiat Natalya Pasichnyk. Kungl. Operan gav den 21 augusti en konsert på Sollidenscenen. Musikprogrammen avslutades för året med tre program i Seglora kyrka, *Ljus i advent*.

World Police and Fire Games drog in på Skansen med en programdag för barn den 21 juli med tävlingar, uppvisningar och musik av Los Angeles polis musikkår.

Hembygdsdräktens dag arrangerades den 22 augusti med bl.a. visning av bruddräkter från hela världen. *Tankar om tid* förmedlades den 28 augusti av fysikprofessor Bodil Jönsson i anledning av hennes nya bok.

Teater Den Starkare framförde i Brage-

hallen två Strindberg-enaktare som ett led i årets Strindbergfestival och en Strindbergvandring på Skansen arrangerades.

Ett 20-tal småföretagare presenterade den 11–12 september sina produkter under rubriken *Svensk Lantmat*.

Äntligen höst arrangerades den 10 oktober tillsammans med Dagens Nyheter. Magdalena Ribbing och Pelle Palm kåserade om tid och höstpoesi lästes av Torkel Knutsson och prisutdelning i tävlingen om bästa tidskonstverk förrättades. Under hösten arrangerades fyra vandringar på temat *Ljus och mörker*, där deltagarna fick uppleva hur människors liv, arbete och trosföreställningar påverkades av bristen på ljus i äldre tid.

Nationellt

Norges nationaldag den 17 maj firades traditionsenligt med högtidligheter på Sollidenscenen, där professor Lars Nabseth välkomsttalade och ambassadör Kettil Børde höll högtidstalet. Hälsningen från Sveriges folk framfördes av landshövding Ulf Adelsohn, tillika ordförande i Stiftelsen Skansen.

Nationaldagen den 6 juni firades traditionsenligt i samarbete med Stiftelsen Sveriges Nationaldag och Sveriges Television. Scenprogrammet innehöll, förutom sedvanliga tal av Konungen och riksdagens talman musikinslag med flera kända artister och medverkan av Skansens folkdanslag.

Utställningar

Under året visades i Trapphallen följande utställningar: *Smaka på Sverige* (även på restaurang Solliden); *Jul i vårt hus*; *Vintertid*; *17 Skansenshus berättar*; *Tid – installationer*; *Från kolt till märkeskläder*; *Må-*

larmästarna 100 år samt *Skördetid*.

I Bredablick visades i samarbete med Italienska kulturinstitutet en traditionell *julkrubba från Sicilien* och i Novilla visades Åsa Wettres samling av *Änglar*, vilket kombinerades med barnverksamhet.

Alla tiders sopor, som handlar om hur människan hanterar sitt avfall, vänder sig framförallt till barn och har uppförts i Paviljong Matsäcken.

Barnens Skansen

Cirkus Brage hade föreställningar varje söndag från Trettonhelgen och fram till påsk samt under sportlovet. I Biologiska museet spelade *Teater Den Starke* barnteater. Den 1 maj hade Kasperteatern med Ulf-Håkan Jansson säsongpremiär och gav föreställningar lördagar och söndagar hela sommaren.

Under februari – mars fick barnen träffa *Skogsmulle* och i *Hitta Vilse* övades barnen i att hitta rätt i skog och stad.

Barnens Vårsalong arrangerades i samarbete med Svenska Naturskyddsföreningen, Stockholms Energi och tidningen *Expressen* och hade som tema *Drömmen om det ekologiska Sverige*. Barnverksamheten i Back Mats stuga, där barnen får pröva på praktiska göromål, fortsatte för tredje året i följd.

Finalen i talangtävlingen *Stjärnskott 99* arrangerades den 13 juni i samarbete med Lingman & Co, Barncancerfonden och Silja Line.

Djuren

Av däggdjur fanns på Skansen 14 vilda arter samt 6 domesticerade arter med 16 olika raser. Av fåglar 35 vilda arter samt 4 domesticerade med 7 olika raser. Av kräldjur finns en art. Antalet individer var 499.

Många *födslar* har skett, bland vilka kan nämnas brunbjörnhonan Ursa som födde två hanungar, lodjurshonan Osiris som födde tre ungar samt vänekon Rosa som nedkom med kalven Clara. Vänekon är en av de ovanligaste lantraskreaturen idag och Skansen satsar sedan några år på denna ras.

Djurens dag arrangerades den 9 maj. Bland många inslag kan nämnas att björnungarna döptes, Skansens veterinär informerade om rehabilitering av vilda djur och djurvårdarna informerade om skötseln av små husdjur.

På *Biodlardagen*, som arrangerades i samarbete med Stockholms Läns Biodlareförbund den 12 juni demonstrerades inredning av bikupor, drottningodling och honungshantering.

Guldruss med utställning och tävling om bästa föl och russ i olika klasser gick av stapeln den 5 september.

Trädgårdar, täppor och naturprogram

Trädgårdarna, växtligheten och djuren i de kulturhistoriska miljöerna har avgörande betydelse för att besökarna skall förstå tidigare generationers hushållning. Under året har de relativt nyanlagda *koloniträdgårdarna* kompletterats, framförallt vad gäller odling av ettåriga köksväxter och blommor, vilket skett i samarbete med Skansens koloniträdgårdsförening.

Det årliga arbetet med trädgårdarna sker utifrån fastställda skötselplaner för respektive anläggning och under året har en översyn och komplettering av skötselplanerna påbörjats. När detta arbete slutförts föreligger bättre förutsättningar att på rätt sätt för framtiden behålla trädgårdarna som levande

dokument från skilda geografiska och sociala miljöer i Sverige.

Skolträdgården har varit bemannad hela sommaren och i augusti anordnades en studiedag i samarbete med Movium och Skolans uterum.

Tulpandagar arrangerades i maj i samarbete med Alverbäcks Blomsterproduktion AB och Åhléns AB.

Årets fåra gick till Arne Domnéus, som under flera decennier glatt Skansens jazzpublik. Priset innebär att sätta och skörda en potatisfåra samt efter skörden avnjuta sillfrukost vid statarens bord.

Under samlingsnamnet *I Skördetid* anordnades under hösten ett flertal programdagar: *Örtagårdsdagar*, *Potatis och rotfruktsdagar*, *Svampdagar*, *Äppel- och päron dagar*, *Från ax till limpa* samt *Kaffetåren den bästa är*.

DE KULTURHISTORISKA HUSEN Byggnadsvård

För den som vill studera svensk *taktäckningstradition* är Skansen den givna platsen. Här finns alla traditionella taktyper representerade. På Skansen finns också kunniga hantverkare som kan berätta om hur man lägger och renoverar olika typer av tak. Just tak var temat på ett seminarium som Skansen anordnade den 10 september i samarbete med Svenska föreningen för byggnadsvård. Seminariet behandlade näver-, spån-, tegel- och plåttak.

Tak har det till större delen också handlat om när det gäller *renoverings- och underhållsarbeten* under 1999. Under våren lades nytt halmtak på bakloftet, lidret och vedboden på Oktorpsgården. Det gamla brandskyddet på loftet ersattes med en tunn brandmatta som syddes in i halmen, vilket gjorde det möjligt att återge taket dess ursprungliga utseende med

enkla vindskivor vid gavlarna. På lidret valdes däremot att utesluta brandmattan för att göra det möjligt för besökarna att studera hur ett traditionellt sydsvenskt halmtak är bundet.

I september påbörjades arbetet med att lägga om taken på Kyrkhultsstugan. Takpappen och isoleringsmattan av plast revs bort på framloftet och ersattes med en traditionell taktäckning med näver och torv, utförd efter fotografier och beskrivning från slutet av 1800-talet.

Nytt vedtak har lagts på ett av fähusen och på gethuset vid Fäbodvallen. Posthuset, Skogsarbetarkojan och en av marknadsbodarna har fått nytt spåntak och lusthuset från Bellmangatan nytt plåttak.

Två av Skansens lusthus har målats om och fått ny färgsättning. Lusthuset från Bellmangatan, från omkring år 1700, har målats i en ljus gul och grå färg i syfte att efterlikna ett stenhus vilket var vanligt vid denna tid. Dessutom har den yttre målningsdekor som fanns på huset när det flyttades till Skansen 1899 rekonstruerats.

Djurgårdspaviljongen, ett av arkitekten Fredrik Bloms flyttbara hus från omkring 1830, har återfått sin ursprungliga ljusa rosa färg som var mycket populär vid denna tid.

Renoveringen av Kaplansloftet från Nås, som påbörjades 1998, avslutades under våren. Arbetet har omfattat justering av väggstockar, riktning av loftgångens ytterväggar, där också skadade delar bytts ut, samt lagning av övervåningens fönster.

Arbetet med renoveringen av marknadsvagnarna har fortsatt med en vagn. Skadat virke har bytts ut och hela vagnen har målats i en gul färg som dokumenterats i tidigare färglager. Bland övriga arbeten som genomförts under året kan tapetseringen av trapphuset i Posthuset

och omputsning av vedboden vid boktryckarbostaden nämnas.

Vård och bevarande

Samarbetet med Nordiska museet angående de föremål som museet deponerat i Skansens permanenta utställningar har skett fortlöpande under året. I oktober avsattes en heldag för genomgång av *vård- och konserveringsåtgärder*.

Depositionen från Nordiska museet har i år utökats med sammanlagt tio friargåvor som placerats i Västerängsstugan i Delsbogården, i Morastugan, i Älvrosgårdens vardagsstuga, i Oktorpsgårdens vävkammare samt i Skånegårdens vävkammare.

Som en följd av Sesamprojektet (avslutat 1998) har en *föremålsgrupp* bildats vars uppgift är att samordna och förbättra rutinerna kring föremålshanteringen. Ett kompletteringsförslag för de kulturhistoriska byggnaderna har utarbetats.

Även extra resurser för införskaffning och installation av ett *dataprogram för registrering* av föremålssamlingarna har avsatts. I mars avslutades de *klimatmätningar* i Delsbogården som startades under Sesamprojektet.

Oktorpsgården, Ekshäradsgården samt föremålen i Kammakarverkstaden har säkerats från skadedjur och rekvisita-förrådet i Fatburen har städats och uppordnats.

Gåvor

Stockholms Borgargille har skänkt ca 3.000 föremål, bl.a. verktyg, möbler och kurios, vilka listats, paketerats och magasineras på Skansen. Schwartzkopf & Henkel Cosmetic har skänkt 72 föremål från Barnängens Tekniska Fabrik, tillverkade ca 1900–1970.

Flera privatpersoner har berikat Skansens miljöer och samlingar genom att skänka föremål. Bland andra har Bo Hellsjö, barnbarn till läraren i skolan i Väla socken, skänkt textilier och en glaskål som funnits i morfaderns hem i Väla skola.

NYSATSNINGAR Skånska gruvan

Samtidigt som renoveringsarbetet i *Skånska gruvan* fortskrider, har ett intensivt arbete pågått med att finna *sponsorer* till projektet. Ett 20-tal företag bidrar nu med främst material och kunnande: Bancos Kulturfond, Bror Janssons Svets och Plåtslageri AB, CC Höganas, Cementa, Engvall & Claesson AB, Katarina Ställnings AB, Nordströms Trä, Optiroc, Skanska och Wiklunds Åkeri AB.

Möten har hållits i Skånska gruvan för samtliga sponsorer och intressenter. Beträffande uppbyggandet av ett *byggnadsvårdscentrum* har en inventering av liknade verksamheter gjorts. Mål, budget- och verksamhetsplan för Byggnadsvård Skansen är under utarbetande. Tanken är att projektet skall starta samtidigt som Skånska gruvan återinvigs i maj 2001.

Tidningshuset

Planerna för ett Tidningshus har under året resulterat i *ritningar till en ny byggnad* vid Hasselbacksporten. Denna skall ersätta det tidigare tänkta huset på garveritomten. Den nya byggnaden blir en kopia av ett trähus i två våningar från slutet av 1800-talet. I huset planeras, förutom tidningen med redaktion, sätteri och tryckeri, en järnhandel. Om allt går enligt planerna kommer också ett mindre hus att uppföras för en litografisk ateljé. Ansökan om bygglov lämnades in i au-

gusti. Därefter har planeringsarbetet fortsatt.

Samarbetspartners är Byggettan, Byggekeramik Rådet, Fogelströmska gymnasiet, Jakobsbergs gymnasium, KTH-Arki-tektur, Länsarbetsnämnden, Mur och Puts Information, Riksantikvarieämbetet och Stockholms Byggmästareförening.

Skansenbutiken

I mars öppnade den nya *Skansenbutiken* efter att ha varit stängd för ombyggnad sedan årsskiftet. Med hjälp av konsulten Chiqui Mattson har butiken fått helt ny inredning och nytt sortiment med tyngdpunkt på bl.a. svenskt hantverk och modern design. Ett antal specialvaror har tagits fram, dels av Skansens egna hantverkare, dels av kända svenska designers. Skansenbutiken har blivit en stor succé med ökad publiktillströmning och ekonomisk omsättning. En ny chef för hela Skansens försäljningsverksamhet har anställts.

www.skansen.se

Den 1 maj var det premiär för Skansens nya *hemsidor*. De tidigare enkla hemsidorna ersattes med ny formgivning och nya texter. Besökare på hemsidorna kan nu få information om hus och gårdar, fester och om dagens och kommande program, även på engelska, tyska, franska och finska. Hemsidorna hade ca 126 000 besökare mot 60 000 året innan.

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

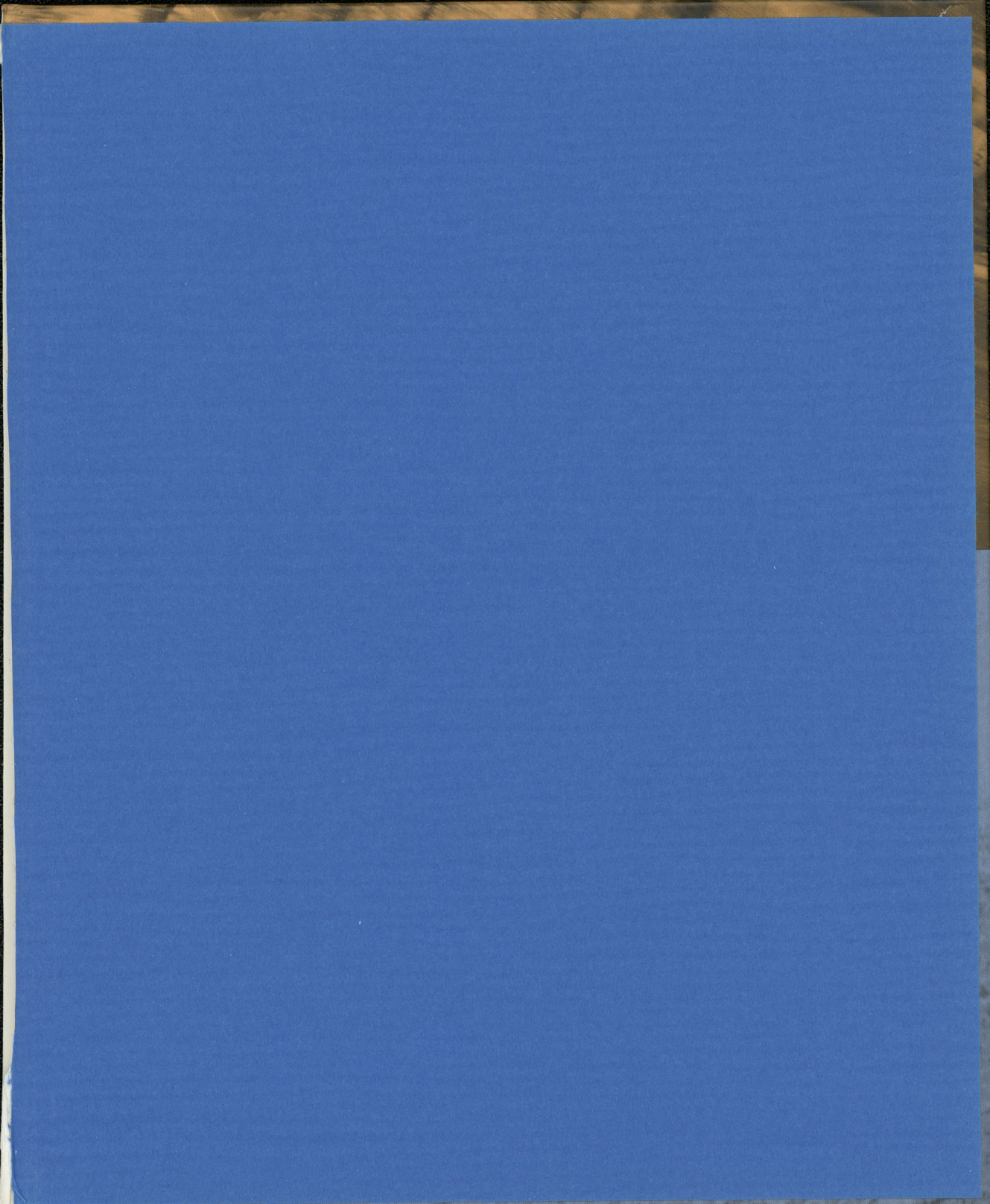
Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 468 1

Varför är det så roligt med idrott? Vad är det som får människor att satsa så mycket tid och energi på att bevisa att de kan springa, hoppa, rida, sparka boll, köra bil och gymnastisera – snabbare, bättre och stilfullare än andra? Vad driver dem som inte lyckas att bli bäst att ändå kämpa vidare? Vad driver människor att ständigt söka gränserna för sin prestationsförmåga? Kort sagt vad är idrottens själ?

Sexton forskare och skribenter, som skriver om hjältar, publik, jämlikhet, pengar, spel, mode, samlare, gamla och nya sporter, försöker ringa in problematiken.

Nordiska museets Förlag
ISSN 0348 971 X
ISBN 91 7108 468 1

